

Національний
банк України

Звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку 2019 рік

Передмова

Річний звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку за 2019 рік (далі – Звіт, Звіт з оверсайта) підготовлено на виконання функції Національного банку України (далі – Національний банк) щодо здійснення оверсайта, спрямованої на забезпечення надійного та ефективного функціонування інфраструктур фінансового ринку.

Керуючись принципом прозорості (одним із головних принципів оверсайта), рекомендаціями міжнародних фінансових інституцій та кращою практикою центральних банків провідних країн світу, Національний банк вдруге публікує Звіт з оверсайта. Публікація Звіту має на меті проінформувати суспільство про діяльність регулятора в частині здійснення оверсайта, спрямовану на виявлення та запобігання ризиковій діяльності, в інтересах користувачів інфраструктур фінансового ринку.

Звіт містить інформацію про результати оверсайта інфраструктур фінансового ринку в 2019 році, основні зміни в законодавстві з питань оверсайта, огляд ринку платіжних систем, які здійснюють діяльність на території України, аналіз показників діяльності цих систем та їх динаміки, розвиток ринку платіжних послуг в Україні, перспективи розвитку оверсайта в Україні, міжнародну співпрацю щодо спільного оверсайта тощо.

Сприяння розвитку ринку платіжних послуг та зміцнення платіжної інфраструктури є одним із напрямів діяльності Національного банку в контексті забезпечення фінансової стабільності, підвищення ефективності функціонування економіки та збереження довіри населення до національної валюти.

Зміст

Скорочення та аббревіатури	4
1. Загальні положення	5
1.1 Розвиток оверсайта в Україні	5
1.2 Ринок платіжних систем в Україні	7
2. Моніторинг платіжних систем	9
2.1 Зміни на ринку платіжних систем	9
2.2 Об'єкти оверсайта, які увійшли до категорій важливості в 2019 році	9
2.3 Аналіз показників діяльності платіжних систем в Україні та їх динаміки	12
2.3.1 Система електронних платежів Національного банку	13
2.3.2 Карткові платіжні системи	17
2.3.3 Системи переказу коштів	23
2.3.4 Приймання платежів готівкою для подальшого переказу	27
2.4 Загальна інформація щодо виїзного/безвиїзного моніторингу та застосованих заходів впливу до об'єктів оверсайта	29
3. Оцінювання інфраструктур фінансового ринку на відповідність міжнародним стандартам	31
3.1 Комплексне оцінювання Національного депозитарію України	32
3.2 Оцінювання платіжних систем	33
4. Заключні положення	34
4.1 Перспективи розвитку оверсайта в Україні	34
4.2 Міжнародна співпраця щодо спільного оверсайта	35

Скорочення та аббревіатури

ВПС – внутрішньодержавна платіжна система;

Закон про платіжні системи – Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”;

ІФР – інфраструктура(и) фінансового ринку;

МВФ – міжнародний валютний фонд;

МПС – міжнародна платіжна система;

НБУ (Національний банк) – Національний банк України;

НДУ - Національний депозитарій України;

НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

ОППІ – оператор послуг платіжної інфраструктури;

Платіжні системи – платіжні системи і системи розрахунків;

Положення № 755 – Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні, затверджене постановою Правління Національного банку України від 28 листопада 2014 року № 755 (зі змінами);

ПРОСТІР – Національна платіжна система “Український платіжний простір”, багатомітентна внутрішньодержавна платіжна система, платіжною організацією якої є Національний банк, яка забезпечує здійснення переказу коштів та інших операцій із застосуванням платіжних інструментів цієї системи;

Реєстр – реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури;

СЕП – Система електронних платежів Національного банку;

СРЦП – система розрахунків у цінних паперах;

ТР – торговий репозиторій;

ЦДЦП – центральний депозитарій цінних паперів;

ЦКА – центральний контрагент;

PFMI (Principles for Financial Market Infrastructures/Принципи для інфраструктур фінансового ринку) – міжнародні стандарти оверсайта, розроблені Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків (Committee on Payments and Market Infrastructures, Bank for International Settlements) та Міжнародною організацією комісій із цінних паперів (International Organization of Securities Commissions);

RTGS (real-time gross settlement systems) – платіжна система згідно з міжнародною класифікацією, яка здійснює переказ коштів великих сум в режимі реального часу.

1. Загальні положення

1.1 Розвиток оверсайта в Україні

Оверсайт – важлива функція центрального банку, спрямована на забезпечення надійного та ефективного функціонування інфраструктур фінансового ринку. Відповідно до світової практики та міжнародних стандартів оверсайта (PFMI) виділяють п'ять інфраструктур фінансового ринку, за якими здійснюється оверсайт:

- платіжні системи;
- центральні депозитарії цінних паперів (ЦДЦП);
- системи розрахунків у цінних паперах (СРЦП);
- центральні контрагенти (ЦК);
- торгові репозиторії (ТР)¹.

Згідно з Законом України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” (далі – Закон про платіжні системи) Національний банк України здійснює оверсайт платіжних систем шляхом:

- моніторингу платіжних систем;
- оцінювання платіжних систем на відповідність вимогам законодавства України та міжнародним стандартам оверсайта;
- надання за потреби вказівок та рекомендацій щодо удосконалення діяльності відповідних систем та застосування до них заходів впливу (у разі порушення законодавства).

Об'єктами оверсайта відповідно до зазначеного закону в Україні є:

- платіжні організації платіжних систем;
- учасники платіжних систем;
- оператори послуг платіжної інфраструктури (клірингові, процесингові установи та інші особи, уповноважені надавати окремі види послуг або здійснювати операційні та інші технологічні функції в платіжних системах).

У 2019 році на виконання рекомендацій МВФ щодо розширення функції оверсайта Національним банком створено методологічне підґрунтя для оверсайта інших інфраструктур фінансового ринку в Україні – центрального депозитарію, центрального контрагента та системи розрахунків у цінних паперах. На підставі розробленої методики оцінювання суб'єктів інфраструктури фінансового ринку та за технічної підтримки МВФ, місія якого перебувала в Україні у вересні 2019 року, Національний банк здійснив попереднє комплексне оцінювання публічного акціонерного товариства «Національний депозитарій України» (як ЦДЦП та СРЦП) на відповідність міжнародним стандартам (детально про результати оцінювання НДУ зазначено в розділі 3 цього Звіту).

Основні зміни в нормативному регулюванні оверсайта

Національний банк постійно працює над удосконаленням українського законодавства та практик оверсайта, щоб запровадити найкращі міжнародні підходи. У 2019 році Національний банк продовжив активно працювати над впровадженням ризик-орієнтованого оверсайта, рекомендацій Світового банку, Міжнародного валютного фонду та удосконалювати оверсайт за системно важливими ІФР в Україні.

Удосконалення оверсайта платіжних систем

На початку 2020 року набрала чинності постанова Правління НБУ від 21 січня 2020 року № 11², якою унесено зміни до Положення № 755, зокрема:

- реалізовано рекомендації місії МВФ та Світового банку:

¹ Наразі законодавством України не передбачено створення та функціонування торгового репозиторію. З огляду на відсутність такої інфраструктури в Україні торговий репозиторій не є об'єктом оверсайта в Національному банку. Водночас створення та функціонування торгового репозиторію передбачено проектом Закону України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”.

² Постанова Правління Національного банку України від 21 січня 2020 року № 11 “Про затвердження Змін до Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні”.

- встановлено періодичність оцінювання системно важливих платіжних систем – не рідше одного разу на два роки;
- запроваджено здійснення комплексного оцінювання платіжних систем, створених НБУ, що не є значущими;
- запроваджено публікацію звітів за результатами проведеного оцінювання системно важливих платіжних систем за формою, передбаченою міжнародними стандартами³;
- посилено оверсайт за значущими платіжними системами з метою запровадження ризик-орієнтованого оверсайта:
  - встановлено вимоги до платіжних організацій значущих платіжних систем щодо забезпечення кіберстійкості, що ґрунтуються на документах Банку міжнародних розрахунків та Європейського центрального банку з питань оверсайта;
  - удосконалено контроль Національного банку за виконанням платіжною організацією значущої платіжної системи плану заходів за результатами оцінювання;
  - запроваджено моніторинг системно важливих платіжних систем відповідно до системи показників, яка визначатиметься Національним банком;
- спрощено порядок виконання вимог Положення № 755 платіжними організаціями значущих платіжних систем:
  - пом'якшено вимоги до платіжних організацій значущих платіжних систем, які мають менше трьох учасників (згідно з міжнародними підходами);
  - оптимізовано вимоги до документів платіжних організацій значущих платіжних систем (платіжним організаціям дозволено відображати інформацію щодо системи управління ризиками, механізмів контролю тощо у своїх внутрішніх документах);
  - скасовано необхідність обов'язкового подання до Національного банку документів, які підтверджують виконання вимог Положення № 755 (документи подаватимуть платіжні організації значущих платіжних систем лише за запитом Національного банку);
  - скасовано окремі вимоги Положення № 755 для платіжних систем, створених нерезидентами (оскільки такі системи є об'єктами оверсайта центральних банків інших країн, у яких створені ці платіжні системи);
- визначено критерії та порядок визнання значущих операторів послуг платіжної інфраструктури;
- посилено вимоги щодо здійснення платіжною організацією контролю за учасниками платіжної системи;
- встановлено обов'язок для платіжних організацій та учасників щодо здійснення контролю за операторами послуг платіжної інфраструктури, які надають послуги у цій платіжній системі тощо.

Зміни в порядку проведення перевірок та застосування заходів впливу до об'єктів оверсайта

У 2019 році з метою оперативнішого реагування на факти, що можуть свідчити про порушення ними законодавства України, Національний банк уніс зміни до порядку проведення перевірок щодо дотримання платіжними організаціями платіжних систем, їх учасниками та операторами послуг платіжної інфраструктури вимог законодавства України з питань діяльності платіжних систем та переказу коштів, а також порядку застосування заходів впливу. Відповідні зміни було унесено постановами Правління НБУ від 18 квітня 2019 року № 61⁴, від 22 листопада 2019 року № 139⁵, від 22 листопада 2019 року № 140⁶.

³ Документ "Disclosure framework and Assessment methodology", Банк міжнародних розрахунків.

⁴ Постанова Правління Національного банку України від 18 квітня 2019 року № 61 "Про внесення змін до Положення про порядок проведення перевірок щодо дотримання об'єктами нагляду (оверсайта) вимог законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні".

⁵ Постанова Правління Національного банку України від 22 листопада 2019 року № 139 "Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України".

⁶ Постанова Правління Національного банку України від 22 листопада 2019 року № 140 "Про затвердження Змін до Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення об'єктами нагляду (оверсайта) законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні".

Так, Національний банк під час проведення об'єктом оверсайта операцій із переказу коштів здійснюватиме безвізну перевірку такого об'єкта за наявності обґрунтованих підстав, що можуть свідчити про недотримання ним вимог законодавства. Безвізна перевірка проводитиметься шляхом запитування в об'єкта оверсайта та подальшого аналізу інформації, документів та письмових пояснень щодо фактів, які можуть свідчити про порушення ним законодавства України з питань діяльності платіжних систем та переказу коштів. Крім того, унесено зміни в частині обов'язку Національного банку повідомляти об'єкт оверсайта про проведення планової виїзної перевірки та доводити програму такої перевірки не пізніше ніж за 20 днів до початку її проведення.

Також шляхом унесення змін до порядку застосування заходів впливу до об'єктів оверсайта встановлено поріг суттєвості величин за недостовірними статистичними даними, що подаються до Національного банку. Такий крок має підвищити рівень відповідальності об'єктів оверсайта під час формування та подання статистичної звітності.

1.2 Ринок платіжних систем в Україні

Відповідно до статті 9 Закону про платіжні системи Національний банк веде Реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури (далі – Реєстр). Платіжні організації платіжних систем, учасники платіжних систем та оператори послуг платіжної інфраструктури є об'єктами оверсайта в частині їх діяльності в Україні та мають право здійснювати діяльність виключно після їх реєстрації шляхом унесення відомостей про них до Реєстру (крім систем, створених НБУ).

Станом на 31.12.2019 в Україні зареєстровано 48 платіжних систем:

- дві – створені Національним банком України, серед яких одна системно важлива;
- 17 – створені банками України, серед яких одна важлива;
- 17 – створені небанківськими установами України, серед яких дві соціально важливі та дві важливі;
- 12 – створені нерезидентами (8 систем переказу коштів та 4 карткові платіжні системи), серед яких три соціально важливі та три важливі⁷.

Загальна кількість учасників платіжних систем (крім СЕП) становила 128, з яких:

- 69 – банки,
- 59 – небанківські фінансові установи.

Серед платіжних систем, що створені резидентами, найбільшу кількість учасників-резидентів мали такі платіжні системи:

- ВПС “FLASHPAY” – 49 (із них 46 – небанківські установи);
- МПС “Welsend” – 36 (із них 9 – небанківські установи);
- ВПС “Фінансовий світ” – 27 (із них 23 – небанківські установи).

Прямими учасниками міжнародних карткових систем станом на 31.12.2019 були 68 банків та 1 небанківська установа⁸. Непрямими учасниками цих систем були 18 небанківських установ, що діють через 7 прямих учасників (банків).

Прямими та непрямыми учасниками систем переказу коштів, створених нерезидентами, були:

- 53 банки;
- 4 небанківські установи⁹.

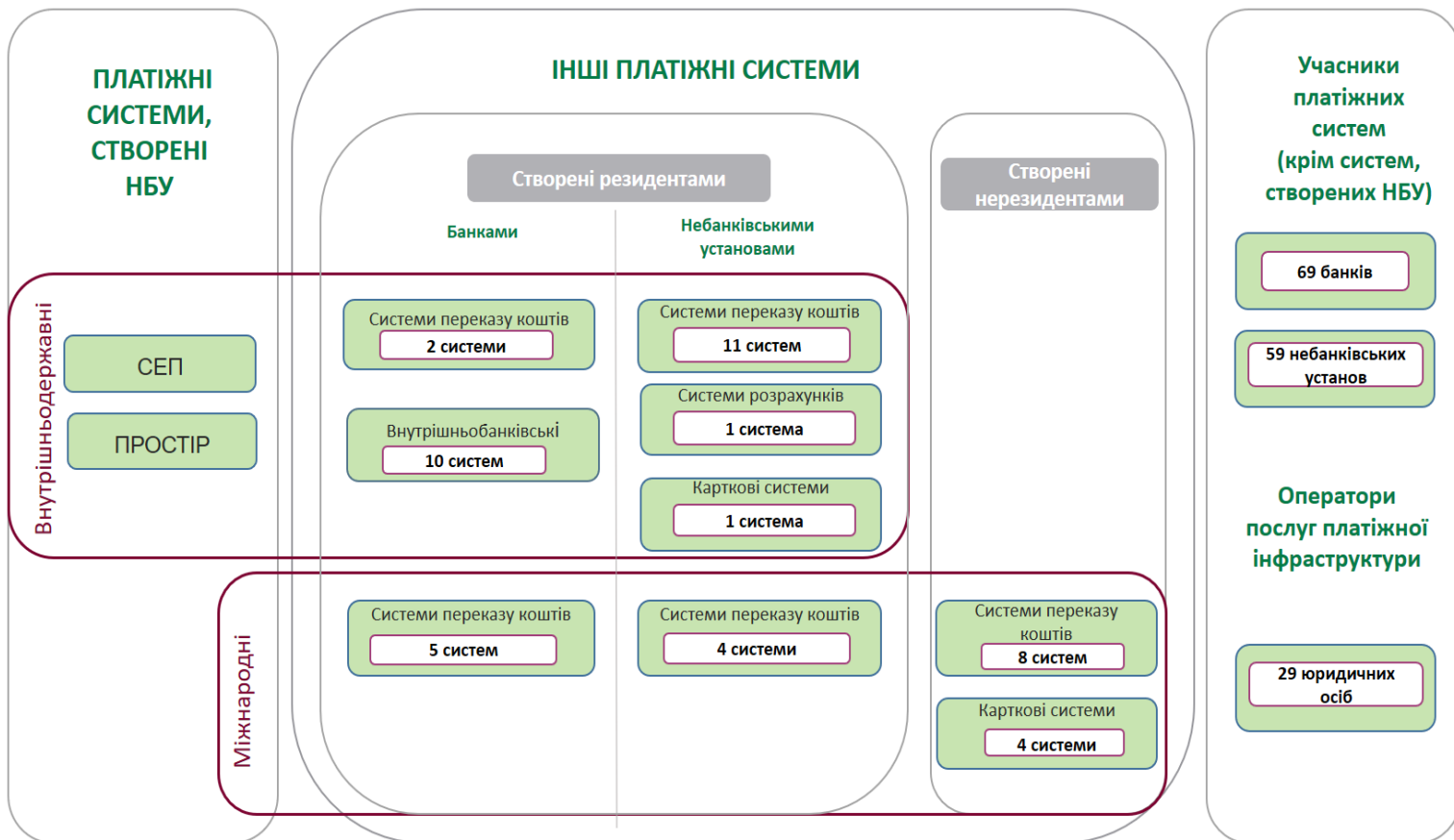
Перелік усіх платіжних систем та їх учасників, а також операторів послуг платіжної інфраструктури, відомості щодо яких унесено Національним банком до Реєстру, розміщено на сторінці [офіційного Інтернет-представництва Національного банку](#).

⁷ Детальна інформація про значущі платіжні системи у розділі 2 цього Звіту.

⁸ ПАТ «Укрпошта».

⁹ ПрАТ “УФГ”, ПАТ «Укрпошта», АТ “АВЕРС”, ТОВ “ПОСТ ФІНАНС”.

Мал. 1. Ринок платіжних систем в Україні на кінець 2019 року

2. Моніторинг платіжних систем

2.1 Зміни на ринку платіжних систем

У 2019 році в переліку об'єктів оверсайта відбулися, зокрема, такі зміни:

- узгоджено правила та зареєстровано дві внутрішньодержавні платіжні системи "LIME MONEY" (ТОВ "СМАРТ ФІНЕКСПЕРТ") та "ЮАПЕЙ" (ТОВ "ФК "ЮАПЕЙ") та одну міжнародну платіжну систему "PayRun" (ТОВ "ПЕЙРАН");
- узгоджено умови і порядок діяльності та зареєстровано міжнародну платіжну систему TRANSFAST¹⁰ ("WYNDPAY LTD", Великобританія);
- зареєстровано нову внутрішньобанківську платіжну систему "PowerPay"¹¹ (АТ "БАНК СІЧ");
- розширила перелік послуг, змінивши статус із внутрішньодержавної на міжнародну, платіжна система "ЛЕО" (ТОВ "ФК "ЛеогеймінгПей");
- розширила перелік послуг, узгодивши зміни до умов та порядку діяльності в частині здійснення емісії платіжних карток в Україні, міжнародна карткова система "UnionPay International";
- скасовано реєстрацію внутрішньодержавної платіжної системи "СОФТ" (у зв'язку з відкликанням банківської ліцензії та виключенням із Державного реєстру банків платіжної організації АТ "Укрсоцбанк").

2.2 Об'єкти оверсайта, які увійшли до категорій важливості в 2019 році

З огляду на ризик-орієнтований підхід щодо оверсайта та згідно з міжнародною практикою Національний банк щорічно здійснює розподіл платіжних систем за категоріями важливості для приведення діяльності цих систем у відповідність до міжнародних стандартів PFMI та підвищення їх надійності й ефективності.

До діяльності платіжних систем, які займають значну частку на ринку платежів та увійшли до однієї з категорій важливості, Національний банк застосовує посилені вимоги, які ґрунтуються на міжнародних стандартах оверсайта, зокрема в частині управління ризиками. Водночас у 2019 році Національним банком згідно з міжнародними підходами спрощено вимоги до тих значущих платіжних систем, які мають менше трьох учасників.

Інформація щодо розподілу платіжних систем за категоріями використовується Національним банком, зокрема, для визначення об'єкта комплексного та/або тематичного оцінювання, а також для планування перевірок об'єктів оверсайта.

Критеріями віднесення платіжної системи до певної категорії є обсяги операцій та види послуг, що надаються системою (Табл. 1).

Категорії важливості платіжних систем в Україні	Критерії визначення важливості платіжних систем ¹²
Системно важлива	> 10 % міжбанківських переказів у країні; перекази за правочинами з державними цінними паперами на відкритому ринку; забезпечення врегулювання зобов'язань учасників, які виникають в інших платіжних системах.
Соціально важлива	> 10 % внутрішньодержавних та транскордонних переказів ; > 10 % операцій із використанням ЕПЗ;

¹⁰ Міжнародна платіжна система TRANSFAST – глобальна система переказу коштів, що надає свої послуги у понад 125 країнах (у регіонах Азії, Європи, Африки, Сполучених Штатах Америки, Канади, Індії та Австралії) та налічує понад 300 учасників у всьому світі.

¹¹ У лютому 2020 року платіжна система змінила назву з "InNovaPay.UA" на "PowerPay".

¹² Детально критерії важливості платіжних систем визначені в Положенні № 755.

Важлива	5 - 10 % міжбанківських переказів; 5 - 10 % внутрішньодержавних та транскордонних переказів; 5 - 10 % операцій із використанням ЕПЗ; > 5 % внутрішньодержавних переказів; > 5 % транскордонних переказів; єдина на ринку за видом послуг.
----------------	--

Табл. 1 Категорії важливості платіжних систем в Україні та їх критерії

Результати моніторингу діяльності платіжних систем у 2019 році свідчать про таке.

Єдиною **системно важливою** платіжною системою в Україні за результатами діяльності у 2019 році залишається СЕП.

У категорії **соціально важливих** платіжних систем за результатами діяльності у 2019 році (порівняно з 2018 роком) змін не відбулось. Усі платіжні системи, які за результатами діяльності в 2018 році були визнані Національним банком соціально важливими платіжними системами, підтвердили свій статус у 2019 році (Табл. 2).

До категорії **важливих** платіжних систем у 2019 році увійшла ВПС "FLASHPAY" (ПрАТ "Банк Фамільний"). У 2017 році зазначена система вже була визнана Національним банком важливою, водночас за результатами діяльності в 2018 році втратила свій статус. ВПС "Інтерпейсервіс" за результатами діяльності 2019 року визнана такою, що більше не відповідає критеріям важливої платіжної системи (Табл. 3).

Найменування платіжної системи/платіжної організації	Частка обсягів операцій платіжної системи
МПС "NovaPay" ¹³ ТОВ "ПОСТ ФІНАНС"	32% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 44% від загальної суми (7,7 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
ВПС "Поштовий переказ" ПАТ "Укрпошта"	17% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 23% від загальної суми (7,7 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.
"MasterCard" MasterCard International Incorporated, США	68% від загальної суми (144 млрд дол. США) операцій з використанням електронних платіжних засобів, виконаних системами роздрібних платежів на території України.
"Visa" Visa International Service Association, США	31% від загальної суми (144 млрд дол. США) операцій із використанням електронних платіжних засобів, виконаних системами роздрібних платежів на території України.
"Western Union" Western Union Financial Services Inc./Western Union Network (France), SAS, США/Франція	16% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 60% від загальної суми (2,7 млрд. дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.

Табл. 2 Платіжні системи, які увійшли до категорії соціально важливих платіжних систем

¹³ У 2019 році платіжна система здійснювала діяльність як ВПС "FORPOST". На початку 2020 року система узгодила з НБУ зміни до правил, змінивши назву на "NovaPay". та статус з внутрішньодержавної на міжнародну.

Найменування платіжної системи/платіжної організації	Частка обсягів операцій платіжної системи
ВПС “Фінансовий світ” ПрАТ “Українська платіжна система”	8% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 11% від загальної суми (7,7 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.
ВПС “City 24” ТОВ “ФК “ФЕНІКС”	5% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 7% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.
ВПС “Flashpay” ПрАТ “Банк Фамільний”	7% від загальної суми (7,7 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.
“MoneyGram” MoneyGram Payment Systems Inc., США	6% від загальної суми (10,3 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 21% від загальної суми (2,7 млрд дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.
“RIA” CONTINENTAL EXCHANGE SOLUTIONS INC, США	7% від загальної суми (2,7 млрд дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.
“INTELEXPRESS” АТ Мікрофінансова організація “ІНТЕЛЕКСПРЕС”, Грузія	6% від загальної суми (2,7 млрд дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами.

Табл. 3 Платіжні системи, які увійшли до категорії важливих платіжних систем

У 2019 році Національним банком встановлено порядок та критерії важливості для визначення значущих операторів послуг платіжної інфраструктури (далі – ОППІ). ОППІ є установами, які надають окремі види послуг у платіжних системах або здійснюють операційні, інформаційні та інші технологічні функції щодо переказу коштів. Визначення значущих ОППІ стало можливим завдяки запровадженню в 2019 році подання цими установами звітності до НБУ. Віднесення ОППІ до категорії значущих дозволить Національному банку більш ефективно здійснювати оверсайт з урахуванням ризик-орієнтованого підходу.

Національний банк визнає ОППІ значущим, якщо він обробляє більше 10% операцій (за кількістю та/або сумою), оброблених у платіжних системах, унесених до Реєстру (Табл. 3).

До значущих ОППІ Національний банк застосовує підвищені вимоги щодо забезпечення безперервності діяльності, які ґрунтуються на міжнародних стандартах.

Найменування ОППІ	Частка обсягів операцій
ПрАТ “Український процесінговий центр”	49% від загальної кількості (1,1 млрд. шт) операцій, оброблених ОППІ в платіжних системах; 61% від загальної суми (31 млрд. дол. США) операцій, оброблених ОППІ в платіжних системах.

ТОВ “ТАС ЛІНК”

40% від загальної кількості (1,1 млрд. шт) операцій, оброблених ОППІ в платіжних системах;
30% від загальної суми (31 млрд. дол. США) операцій, оброблених ОППІ в платіжних системах.

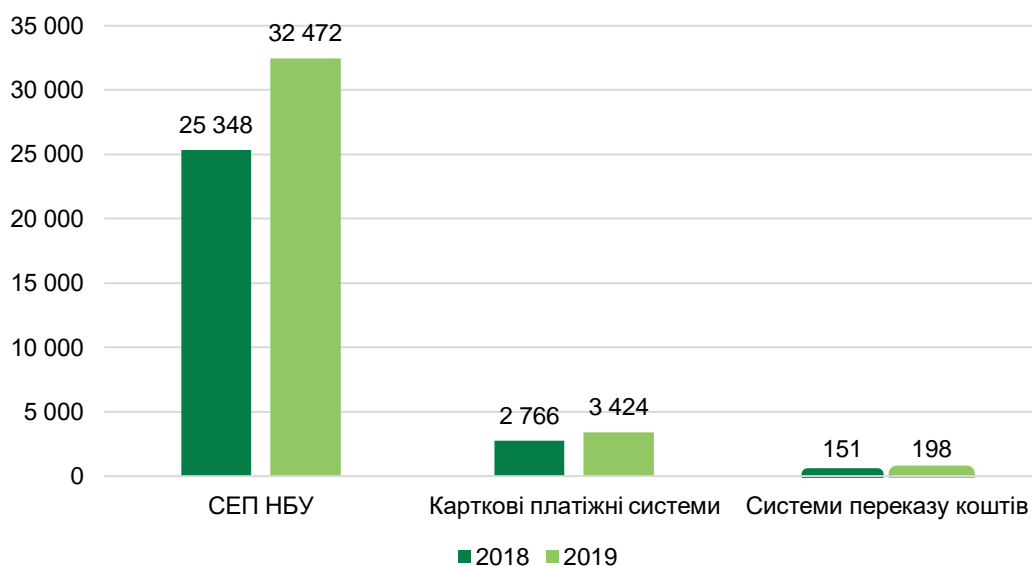
Табл. 4 Оператори послуг платіжної інфраструктури, які увійшли до категорії значущих

2.3 Аналіз показників діяльності платіжних систем в Україні та їх динаміки

У 2019 році в Україні фактично здійснювали діяльність такі платіжні системи:

- СЕП НБУ;
- карткові платіжні системи (“MasterCard”, “Visa”, ПРОСТІР та інші);
- системи переказу коштів, серед яких:
  - 7 – створених банками;
  - 14 – створених небанківськими установами;
  - 9 – внутрішньобанківських;
  - 7 – створених нерезидентами.

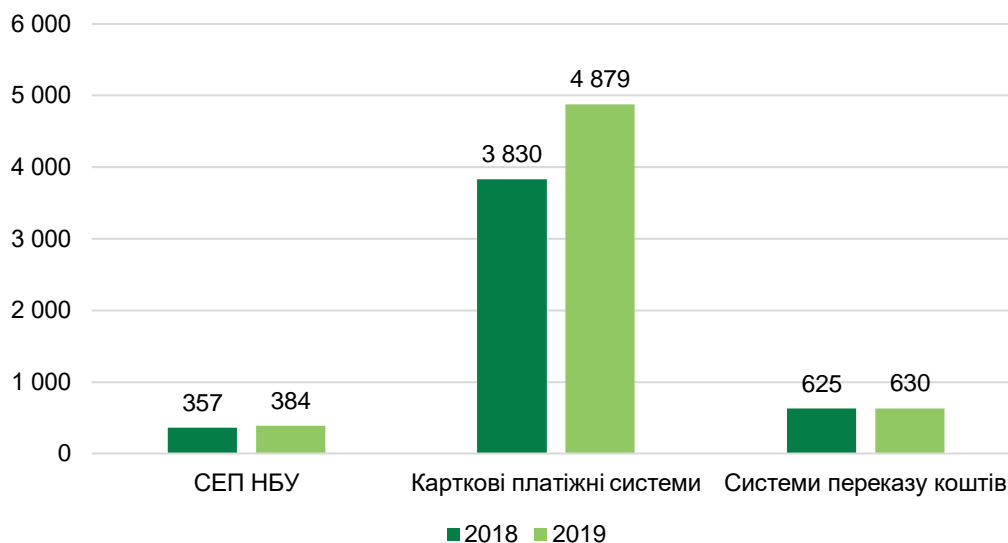
Найбільшу суму платежів і переказів у межах України в 2019 році традиційно здійснено в СЕП – 32,5 трлн грн або 89,6 % усіх платежів та переказів у межах України. Водночас найбільшу кількість платежів та переказів здійснено в карткових системах (4,9 млрд шт. або 82,8%).

Графік 1. Сума платежів і переказів у межах України в 2019 році¹⁴, млрд грн

¹⁴ Кількість та сума безготівкових операцій, що здійснюються через СЕП, не враховують операції у власній мережі банків; кількість та сума операцій, здійснених через карткові платіжні системи, враховують видаткові безготівкові та готівкові операції (як міжбанківські, так і операції On-Us) та не враховують операції, здійснені з використанням платіжних карток, емітованих банками-нерезидентами;

Окремі типи операцій, що пов'язані з переказом коштів у карткових платіжних системах (наприклад, загальні обсяги щоденного клірингу) та в системах переказу коштів (наприклад, виплати переказів отримувачам – юридичним особам), також обліковуються як платежі в СЕП, що може призводити до дублювання окремих даних.

Графік 2. Кількість платежів і переказів у межах України в 2018 році, млн шт.

2.3.1 Система електронних платежів Національного банку

Відповідно до міжнародних стандартів під час здійснення оверсайта основна увага регулятора має приділятися саме системно важливим ІФР, оскільки вони мають значний вплив на фінансову систему країни.

У 2019 році з метою удосконалення оверсайта за системно важливими платіжними системами, з урахуванням досвіду провідних центральних банків світу, Національний банк розпочав роботу над розробленням системи показників для моніторингу системно важливих платіжних систем.

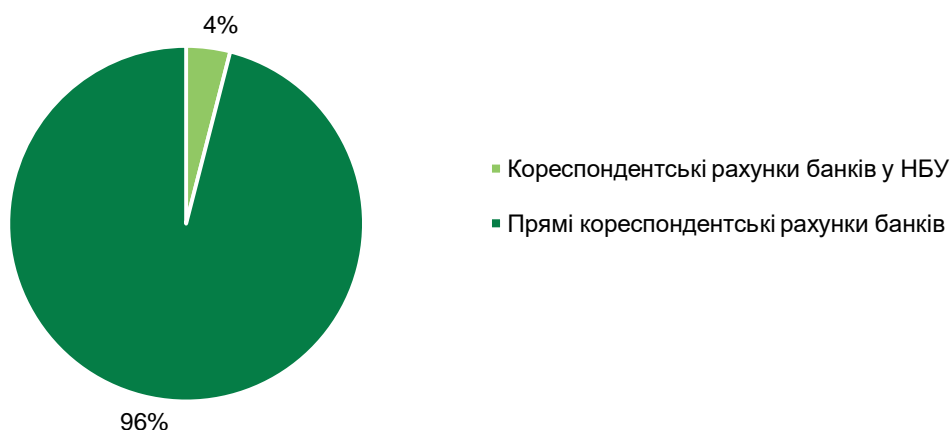
На сьогодні єдина системно важлива платіжна система в Україні – СЕП. Це державна платіжна система класу RTGS¹⁵, що забезпечує проведення міжбанківського переказу в національній валюті через рахунки, відкриті в Національному банку. Національний банк є платіжною організацією та розрахунковим банком цієї системи.

Системна важливість СЕП обумовлена тим, що вона забезпечує:

- 1) здійснення 96% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України;
- 2) здійснення переказів коштів за правочинами з державними цінними паперами на відкритому ринку;
- 3) врегулювання зобов'язань учасників, які виникають в інших платіжних системах.

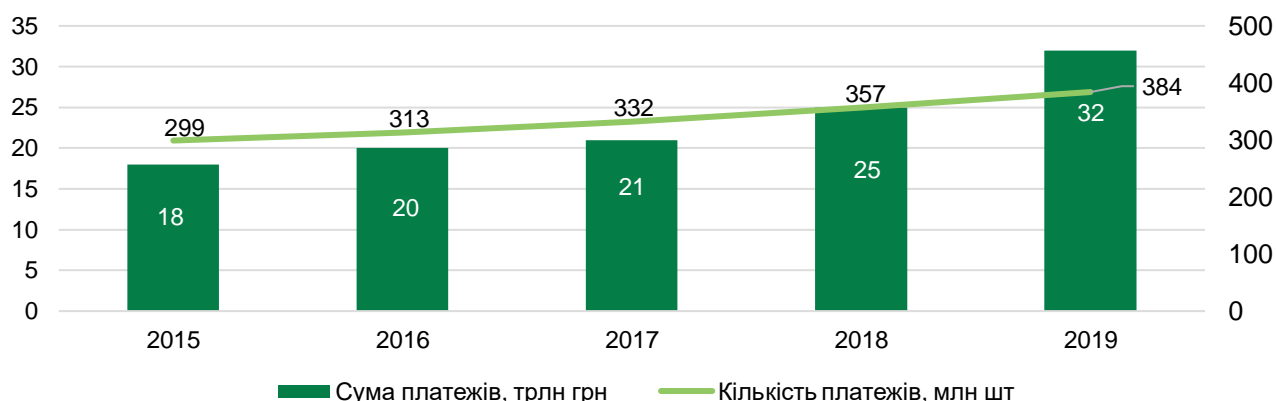
Станом на 31.12.2019 учасниками СЕП були 75 банків України, Державна казначейська служба України та Національний банк України. СЕП забезпечує здійснення розрахунків у межах України між банками як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків та інших учасників системи.

¹⁵ Real-time gross settlement systems.

Графік 3. Загальна кількість платежів, здійснених в Україні в 2019 році за прямими кореспондентськими рахунками банків та кореспондентськими рахунками банків у НБУ

У 2019 році СЕП було оброблено 383,8 млн початкових платежів на суму 32,47 трлн грн, що на 7,6% більше за кількістю та на 28% – за сумою, ніж у попередньому році. Загалом у 2019 році щодобово в середньому в СЕП оброблялось 1,5 млн платежів на суму 129,9 млрд грн.

Графік 4. Загальний обсяг платежів, оброблених у СЕП у 2015 – 2019 роках

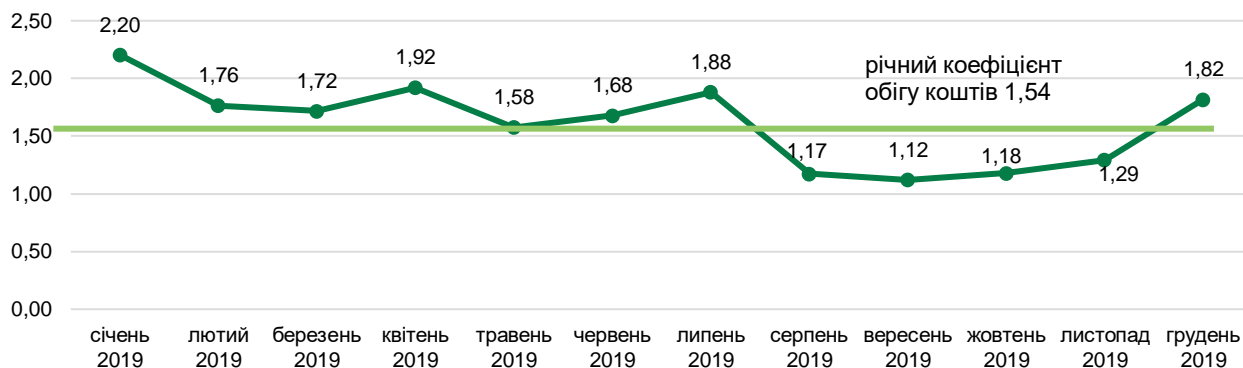
Ключовими показниками діяльності системно важливої платіжної системи є показники ролі цієї системи в економіці у співвідношенні до ВВП країни.

Сума платежів, що були оброблені у СЕП за 2019 рік, більше ніж у 8,8 разів перевищує ВВП¹⁶ України. Співвідношення денного обсягу операцій у СЕП до ВВП становило 3,5%. Кількість днів, за які у СЕП були оброблені платежі на суму еквівалентну ВВП, складала 41 день. Це свідчить про важливу роль СЕП в економіці України.

Вагомим показником ефективності платіжної системи є коефіцієнт обігу коштів у системі, який показує скільки разів одна і та ж гривня використовується учасниками платіжної системи протягом визначеного проміжку часу.

¹⁶ Тут і далі ВВП – номінальний валовий внутрішній продукт України в 2019 році.

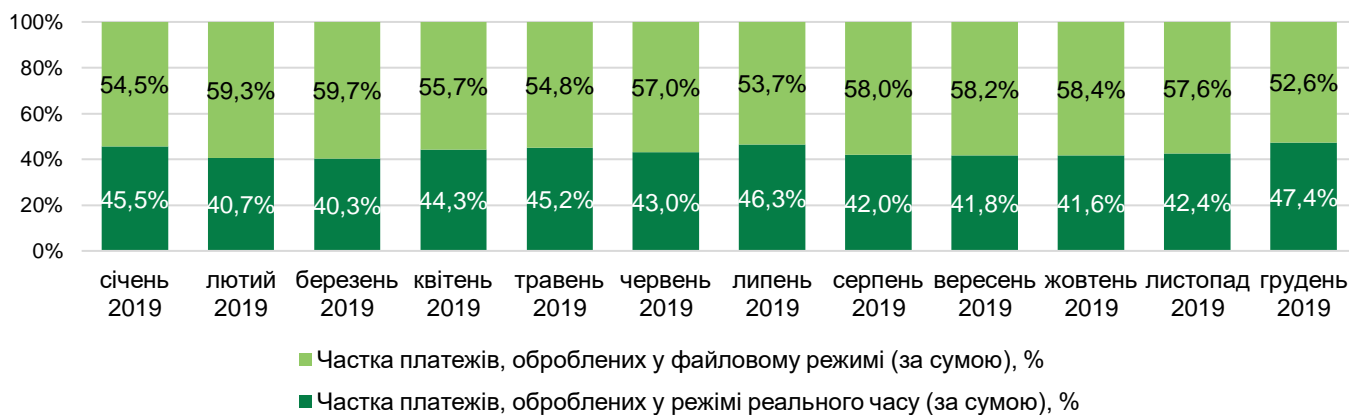
Коефіцієнт обігу коштів¹⁷ у СЕП у 2019 році становив 1,54. Найвище значення коефіцієнту спостерігалось в січні (коефіцієнт 2,2), квітні (коефіцієнт 1,92) та липні (коефіцієнт 1,88). Найнижче значення коефіцієнту обігу коштів – у серпні - листопаді 2019 року (від 1,12 до 1,29).

Графік 5. Динаміка зміни коефіцієнту обігу коштів у СЕП у 2019 році

Оброблення платежів у СЕП здійснювалося у файловому режимі та режимі реального часу. Протягом 2019 року 99,8% від кількості та 56,62% від суми усіх платежів у СЕП оброблялися в файловому режимі.

Розподіл платежів за сумою між режимами функціонування залишався доволі рівномірним та майже не змінювався протягом 2019 року.

Графік 6. Динаміка зміни частки операцій (за сумою), оброблених у СЕП у режимі реального часу в 2019 році

Виникнення системного ризику в платіжній системі, яка має системне значення для країни, здатне спричинити фінансову та економічну нестабільність. Тому показник рівня концентрації у системно важливих платіжних системах у міжнародній практиці вважається одним із ключових в контексті забезпечення надійності функціонування платіжної інфраструктури.

Європейський центральний банк розраховує коефіцієнт концентрації як співвідношення обсягу операцій, здійснених п'ятьма найбільшими учасниками, до загального обсягу операцій у платіжній системі¹⁸. Банк Англії для аналізу концентрації учасників CHAPS¹⁹ визначає чотири п'ятірки найбільших учасників платіжної системи та порівнює обсяг операцій, здійснених кожною з таких п'ятірок.

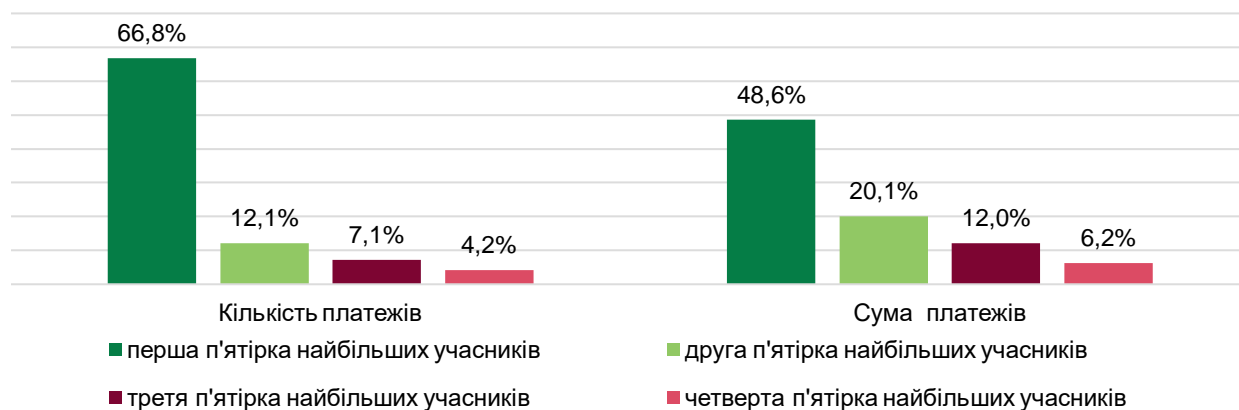
¹⁷ Розраховується як співвідношення середньодобової суми платежів у СЕП до середньоденного залишку коштів на рахунках учасників системи.

¹⁸ Regulation (EU) No 1409/2013 OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK of 28 November 2013 on payments statistics.

¹⁹ Clearing House Automated Payment System –система клірингових розрахунків Банку Англії.

Частка суми платежів, здійснених двадцятьма найбільшими учасниками СЕП (із 77 учасників станом на 31.12.2019), становила 86,9 % усіх платежів у СЕП. П'ять найбільших учасників СЕП у 2019 році здійснили 67,2 % від кількості та 48,6 % від суми усіх платежів у СЕП.

Графік 7. Розподіл операцій між п'ятірками найбільших учасників СЕП у 2019 році, %

До п'ятірки найбільших учасників СЕП (за сумою платежів) увійшли:

- Національний банк України (18,2% від суми платежів),
- Державна казначейська служба України (10,5% від суми платежів),
- АТ "Ощадбанк" (7,5% від суми платежів),
- АТ КБ "ПРИВАТБАНК" (7,0% від суми платежів)
- АТ "Райффайзен Банк Аваль" (5,5% від суми платежів).

Загальна частка операцій, здійснених системно важливими банками²⁰ в СЕП у 2019 році становила 77,9% від кількості та 46,1% від суми платежів (без урахування обсягу платежів, здійснених Національним банком України та Державною казначейською службою України).

²⁰ Визначені рішенням Правління Національного банку України від 27.06.2019 № 438-рш.

За кількістю платежів

За сумою платежів

Графік 8. Розподіл операцій між учасниками СЕП, які є системно важливими банками, в 2019 році, %

2.3.2 Карткові платіжні системи

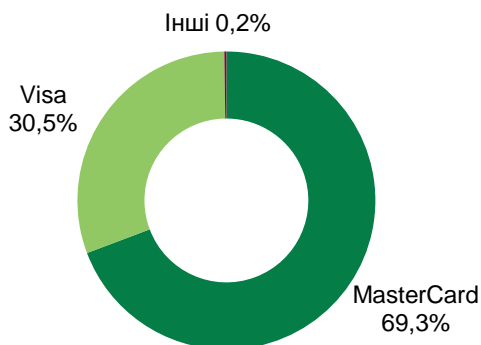
Протягом 2019 року **обсяг операцій із використанням платіжних карток** продовжував збільшуватися. Так, кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, досягла 5 057,3 млн шт., що на 29,2% більше, ніж у 2018, а їх сума – 3 576,7 млрд грн, що на 24,3% більше порівняно з попереднім періодом.

Більшість цих операцій здійснено у власній мережі українських банків-емітентів (60,6% від кількості та 78,5% від суми усіх операцій із картками). В мережі інших банків-резидентів здійснено 35,9% від кількості та 17,3% від суми операцій із картками.

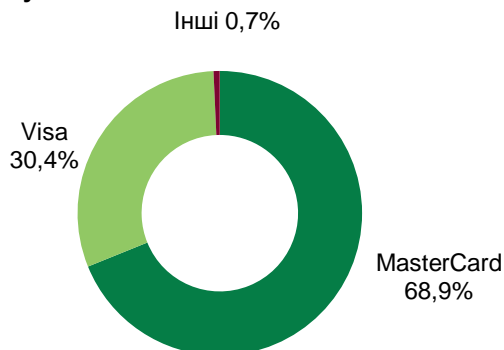
За межами України обсяг операцій із картками, емітованими банками-резидентами, залишався незначним та становив 3,5% від кількості та 4,3% від суми усіх операцій із картками. Водночас операції з картками, емітованими банками-нерезидентами, на території України склали лише 1,2% від кількості та 2,0% від суми усіх таких операцій.

Майже усі операції з використанням платіжних карток (99,8% від кількості та 99,3% від суми) у 2019 році було здійснено в міжнародних системах MasterCard (69,3% від кількості та 68,9% від суми) та Visa (30,5% від кількості та 30,4% від суми). Така ж сама ситуація спостерігалася й у 2018 році.

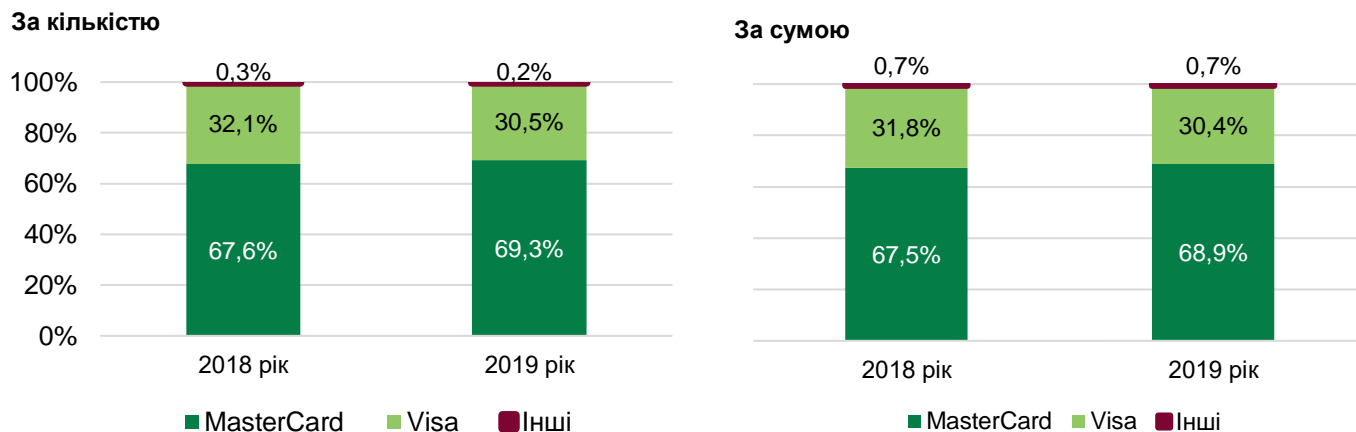
За кількістю

За сумою

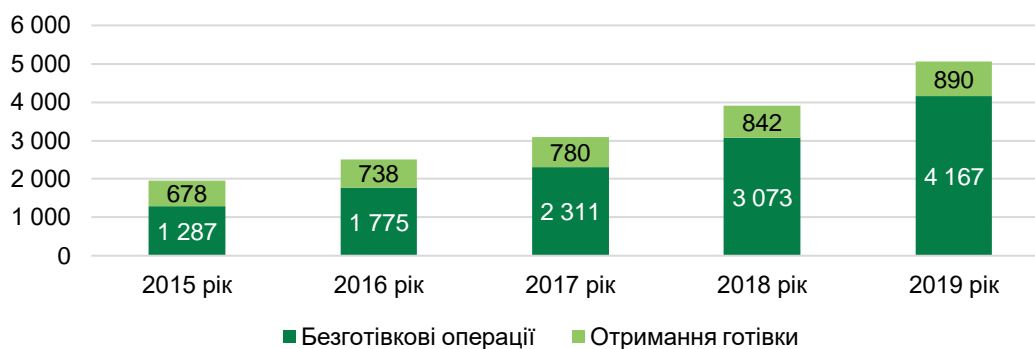

Графік 9. Розподіл операцій, здійснених із використанням платіжних карток, у розрізі карткових систем

Графік 10. Розподіл операцій у розрізі карткових систем у 2018-2019 роках.

У 2019 році порівняно з 2018 роком **кількість** безготівкових операцій із використанням платіжних карток зросла на 35,6% до 4 167,1 млн шт. (82,4% від загальної кількості), а **сума** – на 38,6% та досягла 1 798,3 млрд грн (50,3% від загальної суми операцій із картками).

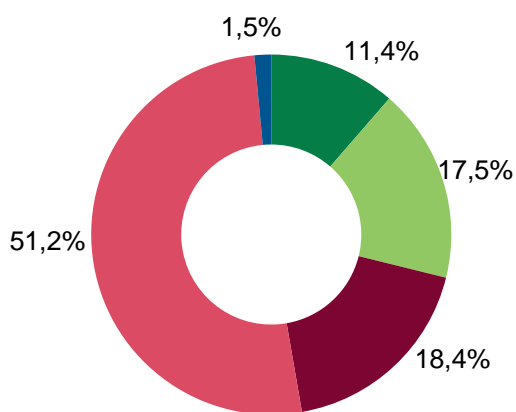

Графік 11. Кількість операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млн шт.

Графік 12. Сума операцій, здійснених із використанням платіжних карток, млрд грн.

За кількістю

За сумою

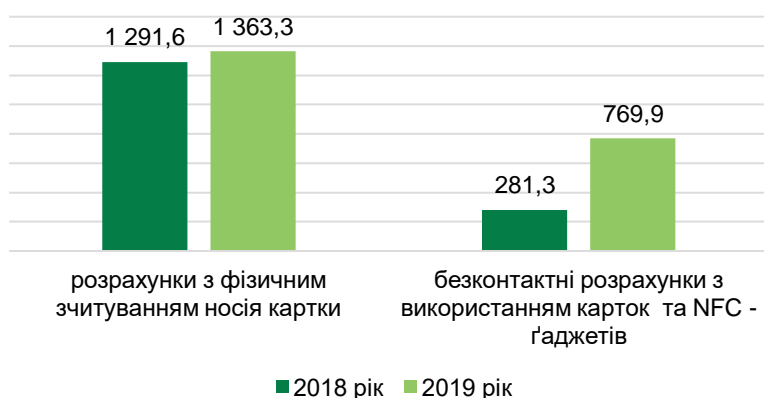

Графік 13. Структура безготівкових операцій із використанням карток у 2019 році

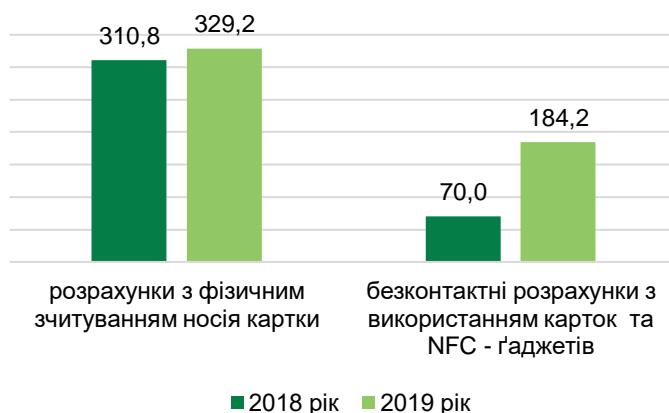
За сумою безготівкових операцій із використанням платіжних карток превалювали перекази з картки на картку (42,4%), їх кількість складала 11,4%.

Водночас понад половину кількості безготівкових операцій із використанням платіжних карток (51,2%) здійснено в торговельній мережі, їх сума становила 28,5% усіх безготівкових операцій. Порівняно з 2018 роком розрахунки в торговельній мережі зросли на третину (35,6% за кількістю та 34,8% за сумою). При цьому, 36,1% від кількості та 35,9% від суми операцій у торговельній мережі – операції з використанням безконтактної технології оплати. Загалом операції з використанням безконтактної технології оплати зростають швидкими темпами. Так, якщо операції в торговельній мережі з фізичним зчитуванням платіжної картки порівняно з 2018 роком зросли лише на 5,5% за кількістю та 5,9% за сумою, то операції з використанням безконтактної технології за цей період зросли більше, ніж у півтора рази (на 173,7% за кількістю та 163,4% за сумою).

Кількість, млн шт.

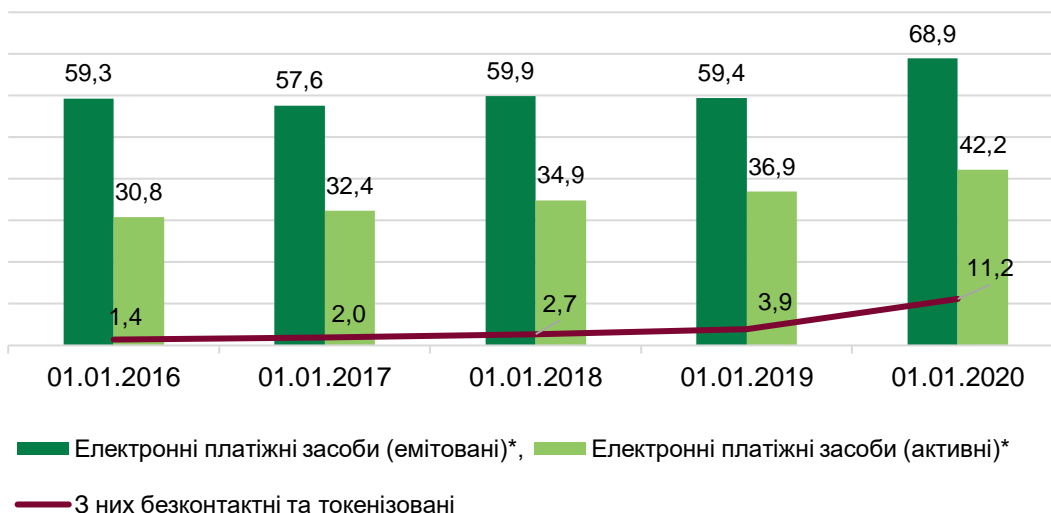
Сума, млрд грн

Графік 14. Безготівкові операції в торговельній мережі

Емісія платіжних карток та їх види

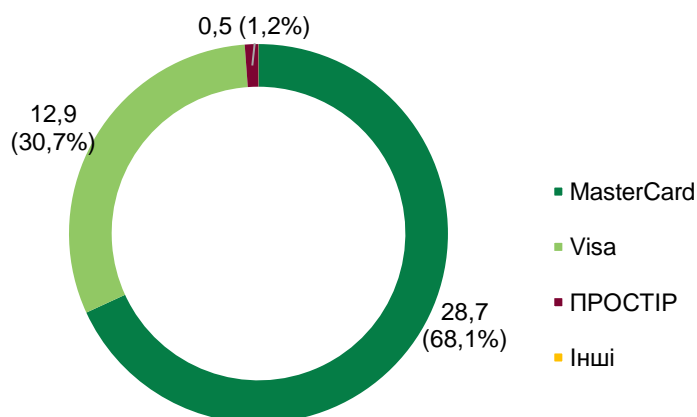
Кількість карток, **емітованих українськими банками**, станом на 01.01.2020 становила 68,9 млн шт., що на 16,0% більше, ніж у попередньому році. Серед них активні картки²¹ – 42,2 млн шт. (61,2 % емітованих карток).

Графік 15. Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, млн шт

Безпека, швидкість та зручність безконтактних платежів як з використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв спонукає до поширення карток, які підтримують таку технологію оплати. Так, кількість безконтактних платіжних карток за 2019 рік збільшилася більше, ніж удвічі – з 3,9 млн шт. до 8,6 млн шт. карток. Кількість токенозованих платіжних карток²² на 01 січня 2020 року зросла до 2,5 млн шт. Загалом 26,5 % активних карток – це безконтактні та токенозовані картки.

Найбільша **кількість активних карток** (28,7 млн шт. або 68,1%) – це картки, емітовані в міжнародній платіжній системі MasterCard. Друге та третє місце за кількістю активних карток посідають міжнародна платіжна система VISA (12,9 млн шт. або 30,7%) та система ПРОСТІР (0,5 млн шт. або 1,2%). Станом на 01.01.2020 на одного українця²³ припадало 1,2 активних карток.

²¹ Активна картка – це картка, за якою протягом останніх трьох місяців було здійснено хоча б одну видаткову операцію.

²² Створені в результаті заміни реквізитів платіжних карток на унікальні цифрові ідентифікатори, які використовуються для здійснення операцій із застосуванням гаджетів із функцією NFC (зокрема через платіжні сервіси Apple Pay, Google Pay, Garmin Pay та інші).

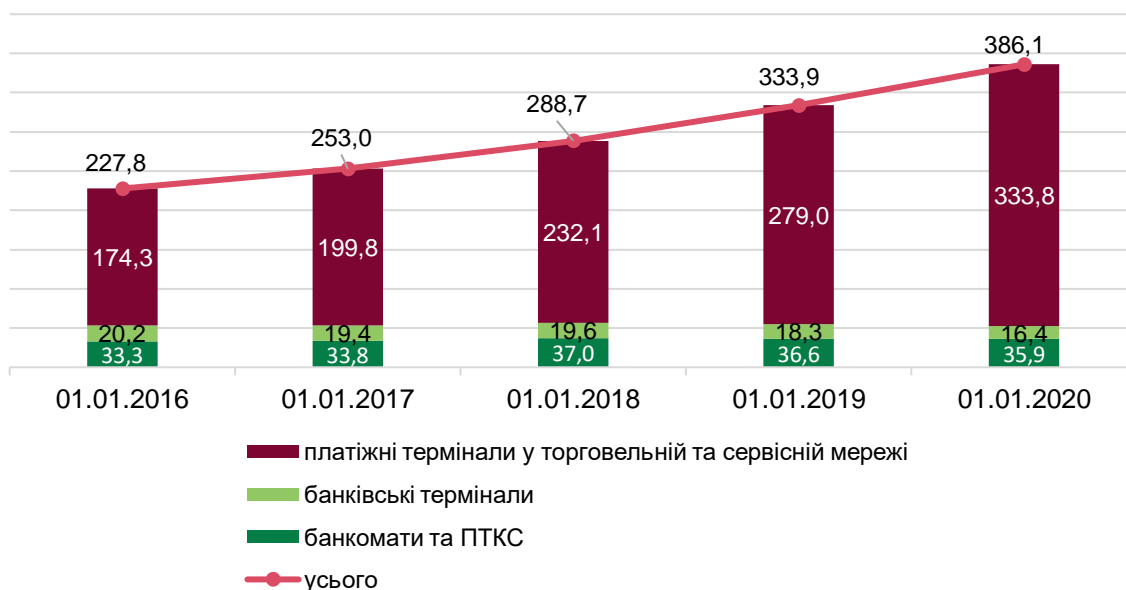
²³ З розрахунку на кількість населення старше 18-ти років станом на 01.01.2019 за даними Державної служби статистики України.

Графік 16. Розподіл за кількістю активних платіжних карток, млн шт.

Лідерами за емісією карток є АТ КБ “ПриватБанк” (47,6% усіх емітованих карток), АТ “Ощадбанк” (21,0%) та АТ “Райффайзен Банк Аваль” (5,3%).

Платіжна інфраструктура

Одним із чинників зростання безготівкових операцій у 2019 році був розвиток платіжної інфраструктури. Так, кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережі порівняно з 2018 роком зросла на 19,7% до 333,8 тис. шт., із них 302,1 тис. шт. (90,5%) – безконтактні термінали. Загалом кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах за останні 5 років зросла майже вдвічі – з 174,3 тис. шт. до 333,8 тис. шт. Водночас протягом останніх трьох років спостерігається поступове щорічне зменшення банківських пристроїв (банкоматів, ПТКС та платіжних терміналів) – із 56,6 тис. од. до 52,3 тис. од.

Графік 17. Платіжна інфраструктура, тис. од.

Кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах у розрахунку на 1 млн осіб постійного населення України²⁴ за рік зросла з 7,1 тис. од. до 8,4 тис. од. (на 18,3%). Регіональний розподіл торговельних терміналів лишився доволі нерівномірним. Лідерами за цим показником були м. Київ (21,9 тис. терміналів на 1 млн. населення), Київська область (12,0 тис. терміналів) та Дніпропетровська область (11,2 тис. терміналів). Найменша кількість терміналів у розрахунку на 1 млн населення є у Закарпатській (4,6 тис. терміналів), Донецькій (3,5 тис. терміналів) та Луганській (2,1 тис. терміналів) областях.

Найбільша кількість торговельних терміналів у АТ КБ «ПриватБанк» (60,8% усіх торговельних терміналів), АТ “Ощадбанк” (16,9%) та АТ “Райффайзен Банк Аваль” (8,3%).

Національна платіжна система "Український платіжний простір"

НПС “ПРОСТІР” за підсумками діяльності у 2019 році продемонструвала ріст таких основних показників своєї діяльності:

- розширення мережі торговельних терміналів, які приймають до обслуговування картки НПС "ПРОСТІР";
- розширення мережі Інтернет для приймання карток НПС "ПРОСТІР";

²⁴ Чисельність населення станом на 01.12.2019 за даними Державної служби статистики України.

- зростання міжбанківських операцій із використанням карток НПС "ПРОСТІР" (у 2 рази).

Розвиток та просування НПС "ПРОСТІР" було одним із завдань Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року²⁵. На кінець 2019 року НПС "ПРОСТІР" налічувала 51 учасників (50 банків та національний оператор поштового зв'язку). Протягом 2019 року до НПС "ПРОСТІР" приєдналися два українських банки. Кількість учасників, що здійснюють емісію та/або еквайринг в НПС "ПРОСТІР" зросла до 31 банка. Це відбулося завдяки тому, що у 2019 році до системи підключилися сім нових банків та один незалежний процесинговий центр.

Графік 18. Торговельні платіжні термінали, що обслуговують картки НПС "ПРОСТІР", тис. шт.

Розширення термінальної мережі забезпечило умови, за яких власники карток зможуть швидко та зручно здійснювати розрахунки за товари чи послуги на всій території України. Станом на кінець 2019 року 98% мережі торговельних платіжних терміналів України обслуговували картки НПС "ПРОСТІР", у тому числі безконтактні. Це на 3 відсоткових пунктів (в. п.) більше, ніж на початку 2019 року.

Кількість банкоматів, що обслуговували платіжні картки НПС "ПРОСТІР", станом на кінець 2019 року становила 17,0 тис. шт. (87% від загальної кількості банкоматів України, що на 2 в. п. більше порівняно з початком 2019 року).

Розширення мережі Інтернет в НПС "ПРОСТІР"

За рахунок підключення найбільших Інтернет-магазинів та сервісів банків-еквайрів (АТ "Ощадбанк", АТ КБ "ПРИВАТБАНК" (сервіс LiqPay), АТ "Райффайзен Банк Аваль", АТ "ТАСКОМБАНК", АБ "Південний" та ПАТ "БАНК ВОСТОК") у 2019 році було забезпечено приймання карток НПС "ПРОСТІР" у більше ніж 80% Інтернет-магазинів та маркетплейсів. Розширення мережі Інтернет для приймання карток НПС "ПРОСТІР" було одним із ключових досягнень 2019 року.

Зростання міжбанківських операцій з використанням карток НПС "ПРОСТІР"

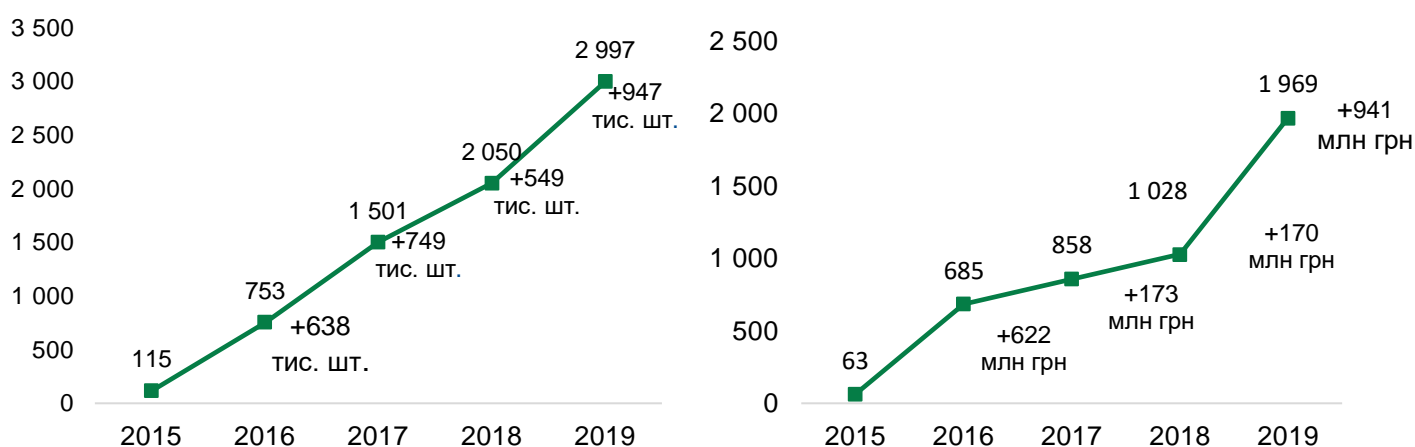
За 2019 рік загальна кількість платіжних карток НПС "ПРОСТІР", емітованих банками - учасниками системи, зросла на 7% до 625,3 тис. шт. Водночас 77% із них – це активні платіжні картки (або 483,7 тис. шт.).

За підсумками діяльності у 2019 році обсяг операцій із використанням платіжних карток НПС "ПРОСТІР" та електронних грошей, емітованих банками - учасниками системи, становив 28 536 млн грн, що на 25% перевищує показники 2018 року. Кількість таких операцій становила 24 219 тис. шт., що на 79% більше порівняно з попереднім роком. 73% операцій із використанням платіжних карток НПС "ПРОСТІР" у 2019 році здійснювалися у власній мережі банків-емітентів системи. Кількість міжбанківських трансакцій, оброблених Центральним маршрутизатором НПС

²⁵ Затверджена постановою Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року №391 (Проект А9. Забезпечення подальшого розвитку безготівкового обігу та розвитку роздрібних безготівкових платежів з використанням електронних платіжних засобів).

"ПРОСТІР" за 2019 рік, становила 2 997 тис. шт. (спостерігалось зростання на 46% порівняно з попереднім роком), а їх обсяг зріс майже удвічі та становив 1 969 млн. грн.

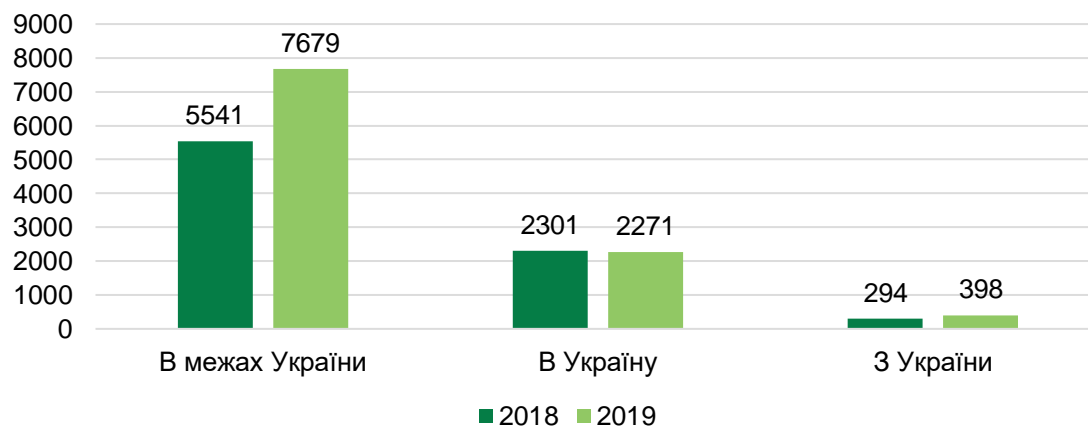
Графік 19. Обсяг (млн грн) та кількість (тис. шт) операцій, здійснених із використанням платіжних карток ПРОСТІР

2.3.3 Системи переказу коштів

Протягом 2019 року послуги з переказу коштів фактично надавали 37 систем переказу коштів, із них 30 систем, створених резидентами, та 7 систем, створених нерезидентами. Із використанням цих систем переказано:

- у межах України – 197,9 млрд грн або 7,7 млрд дол. США (в еквіваленті);
- в Україну – 2 270,6 млн дол. США (в еквіваленті);
- за межі України – 398,0 млн дол. США (в еквіваленті).

Обсяг переказів у межах України в 2019 році, здійснених із використанням систем переказу коштів, створених резидентами, становив 7,7 млрд дол. США в еквіваленті (99,97% від загального обсягу переказів у межах України). Лише одна система, створена нерезидентом ("Western Union"), здійснювала переказ коштів у межах України. Обсяг переказів із використанням цієї системи становить 2,1 млн дол. США в еквіваленті або 0,03% від загального обсягу переказів коштів у межах України.

Графік 20. Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів, млн дол. США (в еквіваленті)

Транскордонні перекази в 2019 році здійснювалися переважно з використанням систем, створених нерезидентами. Загальний обсяг переказів із використанням цих систем становив:

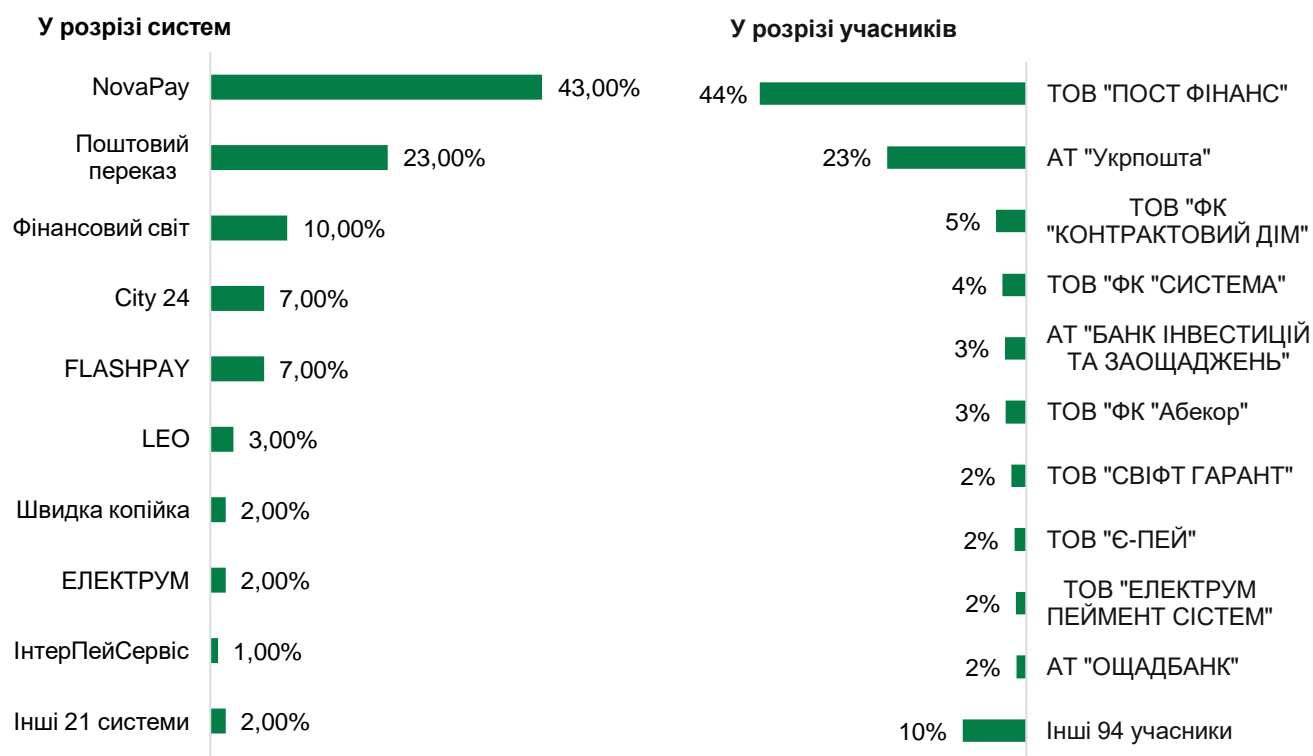
- в Україну – 2 127,3 млн дол. США в еквіваленті або 93,7% від усіх переказів в Україну;
- за межі України – 392,2 млн дол. США в еквіваленті або 98,5% від усіх переказів за межі України.

Дві системи переказу коштів, створені резидентами – “PrivatMoney” (АТ КБ “ПРИВАТБАНК”) та “Welsend” (АТ “Укргазбанк”), здійснювали протягом 2019 року транскордонні перекази. Обсяг переказів із використанням цих систем становив:

- в Україну – 143,3 млн дол. США в еквіваленті або 6,3% від усіх переказів в Україну;
- за межі України – 5,8 млн дол. США в еквіваленті або 1,5% від усіх переказів за межі України.

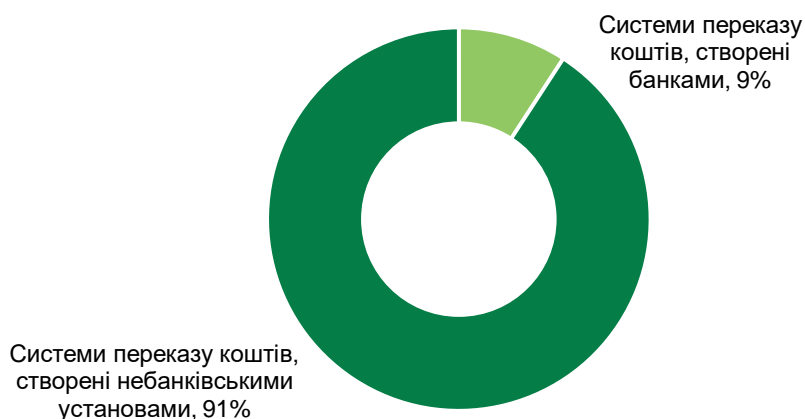
Така сама ситуація спостерігалася й протягом 2018 року.

Найбільший обсяг переказів у межах України (5,1 млрд дол. США в еквіваленті або 66,3%) здійснено з використанням системи переказу коштів “NovaPay” (платіжна організація – ТОВ “ПОСТ ФІНАНС”) та “Поштовий переказ” (платіжна організація – ПАТ “Укрпошта”).

Графік 21. Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів, створених резидентами, в межах України, %

Серед систем переказу коштів, створених резидентами, більшість переказів (91%) здійснювалися з використанням систем, створених небанківськими фінансовими установами, і лише 9% від усіх переказів здійснювалися через системи, створені банками.

Графік 22. Діяльність систем переказу коштів, створених банками та небанківськими фінансовими установами

Діяльність систем переказу коштів, створених нерезидентами

Протягом 2019 року в Україні діяльність із переказу коштів здійснювали 7 систем, створених нерезидентами, з яких чотири системи з США (“Western Union”, “MoneyGram”, “RIA” та “Sigue Money Transfer”), по одній – з Грузії (“IntelExpress”), Канади (“MEEST”) та Азербайджану (“ХАЗРИ”).

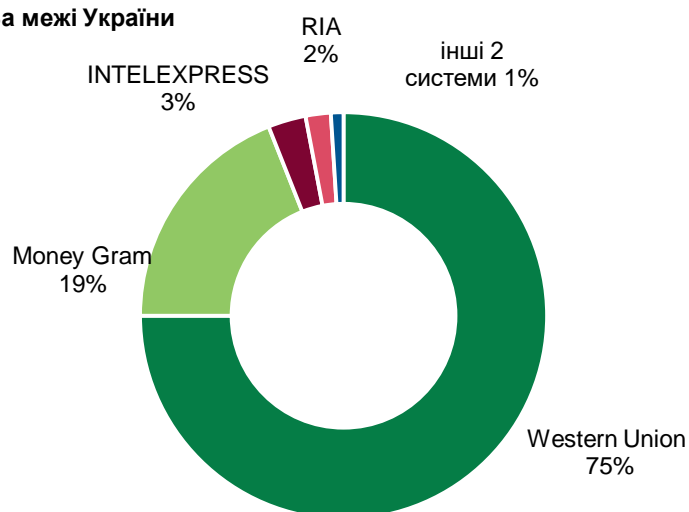
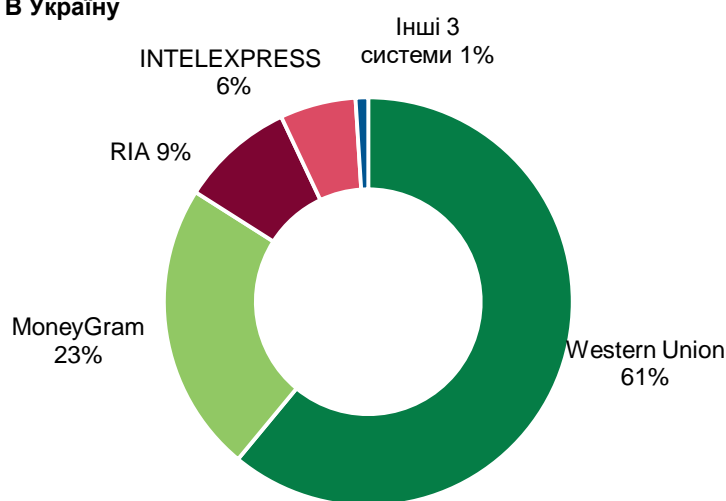
За 2019 рік системами, створеними нерезидентами, було переказано:

- у межах України – 54,7 млн грн (2,1 млн дол США в еквіваленті) – 0,03% від загального обсягу таких переказів;
- в Україну – 2 127,3 млн дол. США в еквіваленті – 93,7% від загальної суми таких переказів;
- з України – 392,3 млн дол. США в еквіваленті – 98,5% від загальної суми таких переказів.

Перше місце за обсягами переказів як в Україну, так і з України у 2019 році посідає система Western Union (61% транскордонних переказів в Україну та 75% – з України).

В Україні

За межі України

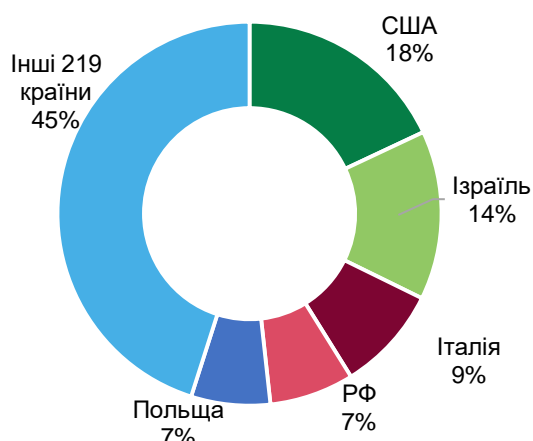

Графік 23. Розподіл транскордонних переказів, здійснених через системи-нерезиденти (у розрізі систем переказу за сумою)

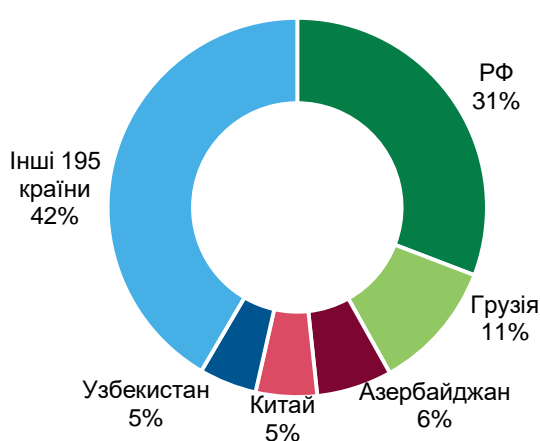
Україна залишається країною-реципієнтом транскордонних переказів. Упродовж 2019 року сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, майже в шість разів перевищує суму коштів, відправлених за її межі.

У 2019 році значні обсяги переказів в Україну надходили зі США (18%), Ізраїлю (14%) та Італії (9%). Найбільші обсяги переказів з України у 2019 році відправлялися до Російської Федерації (31%), Грузії (11%) та Азербайджану (6%).

В Україну

За межі України

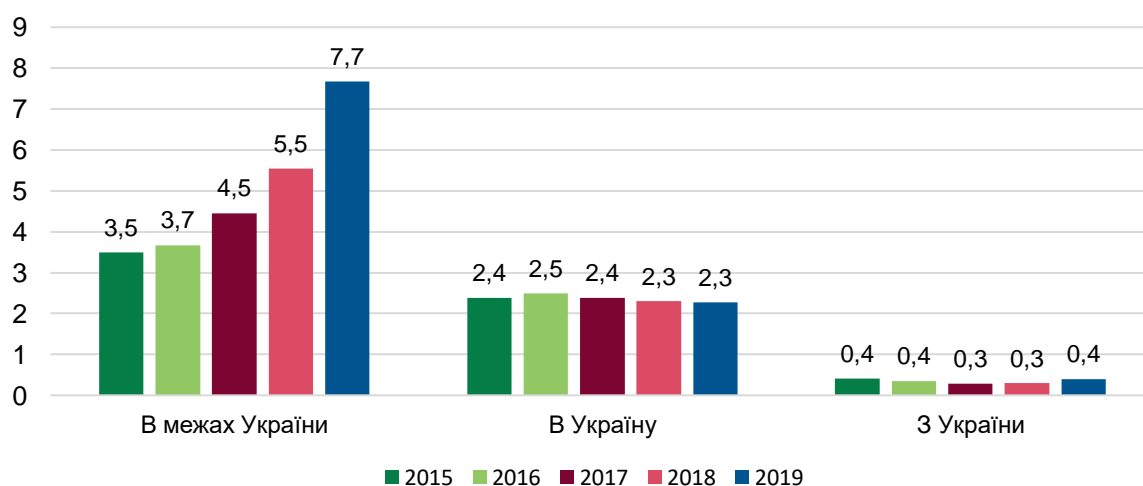
Графік 24. Розподіл транскордонних переказів, здійснених через системи-нерезиденти (у розрізі країн за сумою)

За результатами аналізу діяльності систем переказу коштів протягом п'яти років (2015–2019) варто зазначити таке:

перекази в межах України – зростання обсягів переказів коштів у межах України протягом 2015–2018 років здійснювалося за рахунок появи нових систем переказу коштів та їх учасників. У 2019 році відбулося зростання обсягів переказів у межах України на 38,6% порівняно з попереднім періодом переважно за рахунок упровадження системами переказів коштів нових послуг та сервісів для користувачів систем;

перекази в Україну – протягом 2015–2019 років обсяги переказів в Україну залишалися майже без змін;

перекази за межі України – упродовж 2015–2019 років спостерігалось незначне коливання обсягів переказів із України.

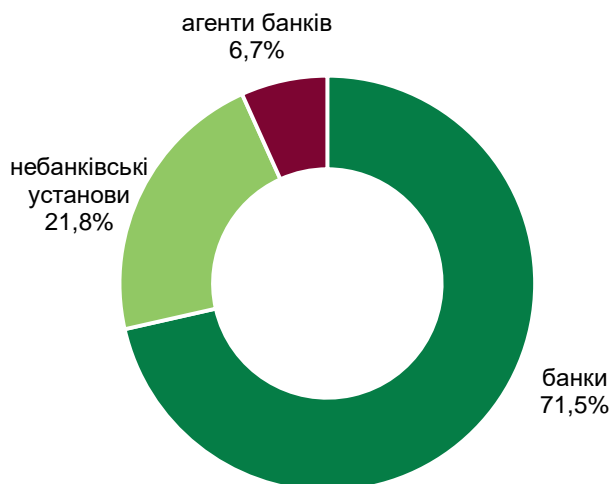
Графік 25. Перекази, здійснені з використанням систем переказу коштів, у 2015–2019 роках, млрд дол. США в екв.

2.3.4 Приймання платежів готівкою для подальшого переказу

Упродовж 2019 року послуги з приймання готівки для подальшого переказу надавали:

- за допомогою платіжних пристроїв:
19 небанківських установ – учасників систем переказу коштів,
33 банки за допомогою власних платіжних пристроїв,
11 агентів банків;
- через пункти приймання готівки:
27 небанківських установ – учасників систем переказу коштів,
18 агентів банків.

Сума прийнятих платежів готівкою для подальшого переказу у 2019 році становила 643,3 млрд грн, що на 27,7 % більше, ніж у 2018 році. Більша частина цих коштів (459,7 млрд грн або 71,5 %) була прийнята за допомогою платіжних пристроїв, що належать банкам.

Графік 26. Розподіл прийнятих платежів готівкою для подальшого переказу у 2019 році за сумою

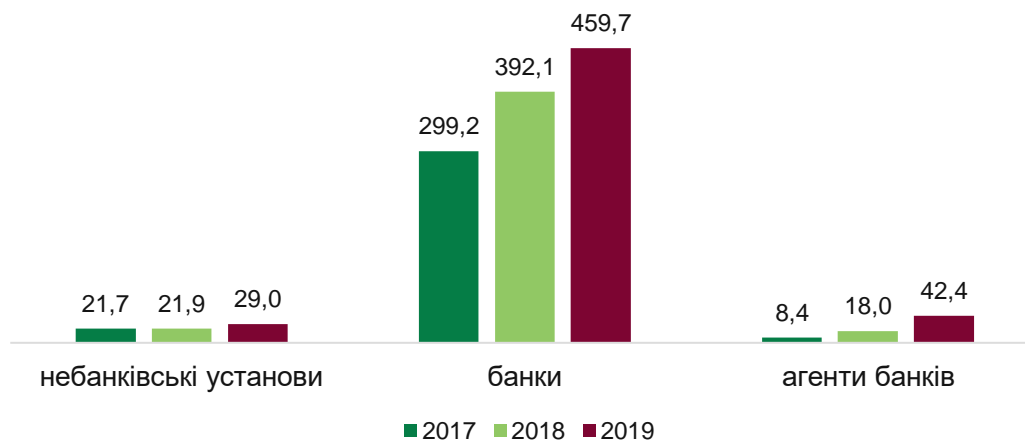
Приймання платежів готівкою для подальшого переказу за допомогою платіжних пристроїв

У 2019 році порівняно з 2018 роком кількість платіжних пристроїв зменшилася на 2,8 тис. од. (4,5%). Головним чином, це сталося за рахунок скорочення майже вдвічі (на 48,8 %) кількості платіжних пристроїв, що належать агентам банків (з 13,2 тис. од. до 6,8 тис. од.). Водночас кількість платіжних пристроїв, що належать небанківським установам, збільшилася на 3,5 тис. од. (13,3%).

Половина загальної кількості платіжних пристроїв (29,9 тис. од. або 50,2%) належать небанківським установам – учасникам систем переказу коштів.

Графік 27. Кількість платіжних пристроїв, тис. од.

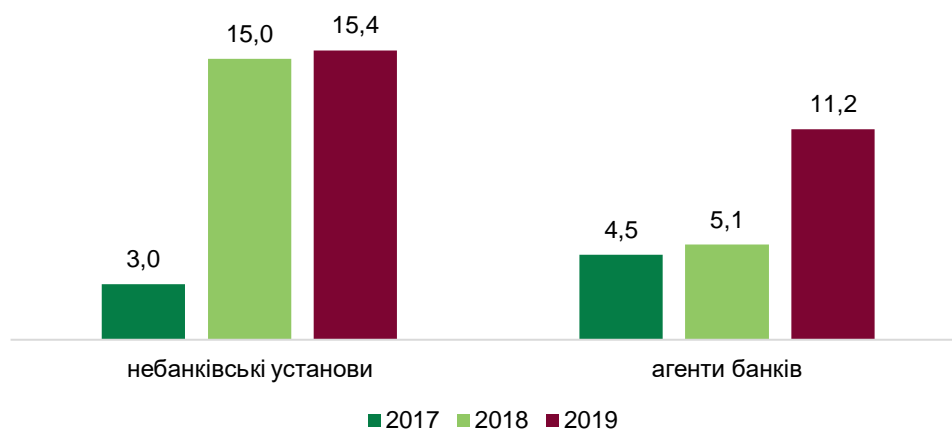

Графік 28. Сума прийнятої готівки за допомогою платіжних пристроїв, млрд. грн.

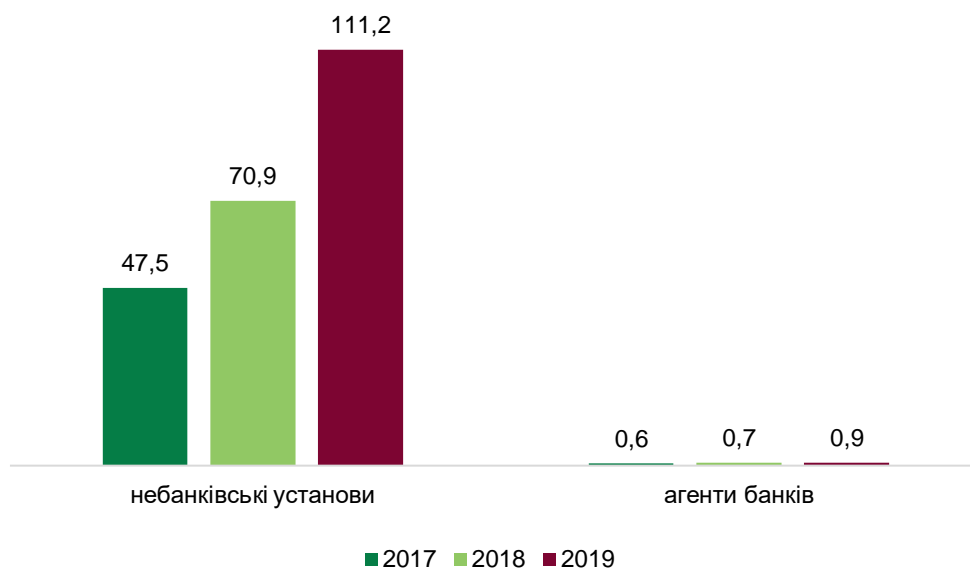
За допомогою платіжних пристроїв протягом 2019 року було прийнято 531,1 млрд грн (82,3 % усіх платежів готівкою), що на 22,9 % більше, ніж у попередньому періоді. Водночас 86,6 % цієї суми прийнято за допомогою платіжних пристроїв, що належать банкам.

Приймання платежів готівкою для подальшого переказу через пункти приймання готівки

У 2019 році відбулося збільшення майже вдвічі (з 5,1 тис. од. до 11,2 тис. од.) кількості пунктів приймання готівки, що належать агентам банків. Головним чином, це сталося за рахунок залучення банками нових агентів. Так, більше половини пунктів приймання готівки (57,9%) належить небанківським установам.

Графік 29. Кількість пунктів приймання готівки, тис. од.

Графік 30. Сума прийнятої готівки у пунктах приймання готівки, млрд грн

У пунктах приймання готівки протягом 2019 року було прийнято 112,1 млрд грн. Майже всю суму (99,2 %) було прийнято в пунктах приймання готівки, що належить небанківським установам, зокрема АТ “УКРПОШТА” та ТОВ “ПОСТ ФІНАНС”, для подальшого переказу коштів у платіжних системах.

2.4 Загальна інформація щодо виїзного/безвиїзного моніторингу та застосованих заходів впливу до об’єктів оверсайта

У 2019 році Національний банк в межах реалізації функції оверсайта здійснював:

1) виїзний моніторинг об’єктів оверсайта, а саме:

перевірку об’єктів оверсайта з метою контролю за дотриманням ними законодавства України;
виявлення та запобігання ризиковій діяльності.

Упродовж 2019 року здійснено планові виїзні перевірки п'ятох платіжних організацій платіжних систем та двох учасників платіжних систем, а також одну позапланову виїзну перевірку учасника платіжних систем.

Основні порушення, виявлені під час виїзного моніторингу, стосувалися:

- невідображення операцій щодо переказу коштів в системах обліку;
- надання недостовірної звітності щодо діяльності платіжних систем та їх учасників, подання якої передбачено нормативно-правовими актами Національного банку;
- надання послуг із порушенням вимог правил, узгоджених Національним банком;
- незабезпечення безперервності діяльності та захисту інформації;
- недотримання вимог законодавства щодо захисту прав користувачів послуг платіжних систем.

За виявлені порушення Національний банк застосовував заходи впливу, передбачені статтею 41 Закону про платіжні системи.

2) безвиїзний моніторинг об'єктів оверсайта, а саме:

Національним банком протягом 2019 року було забезпечено контроль за дотриманням об'єктами оверсайта вимог законодавства України, зокрема у частині:

- відповідності діяльності платіжних систем та їх учасників правилам, установленим платіжними організаціями відповідних платіжних систем;
- дотримання об'єктами оверсайта вимог нормативно-правових актів Національного банку у частині розміщення інформації на офіційних вебсайтах платіжних організацій платіжних систем та їх учасників.

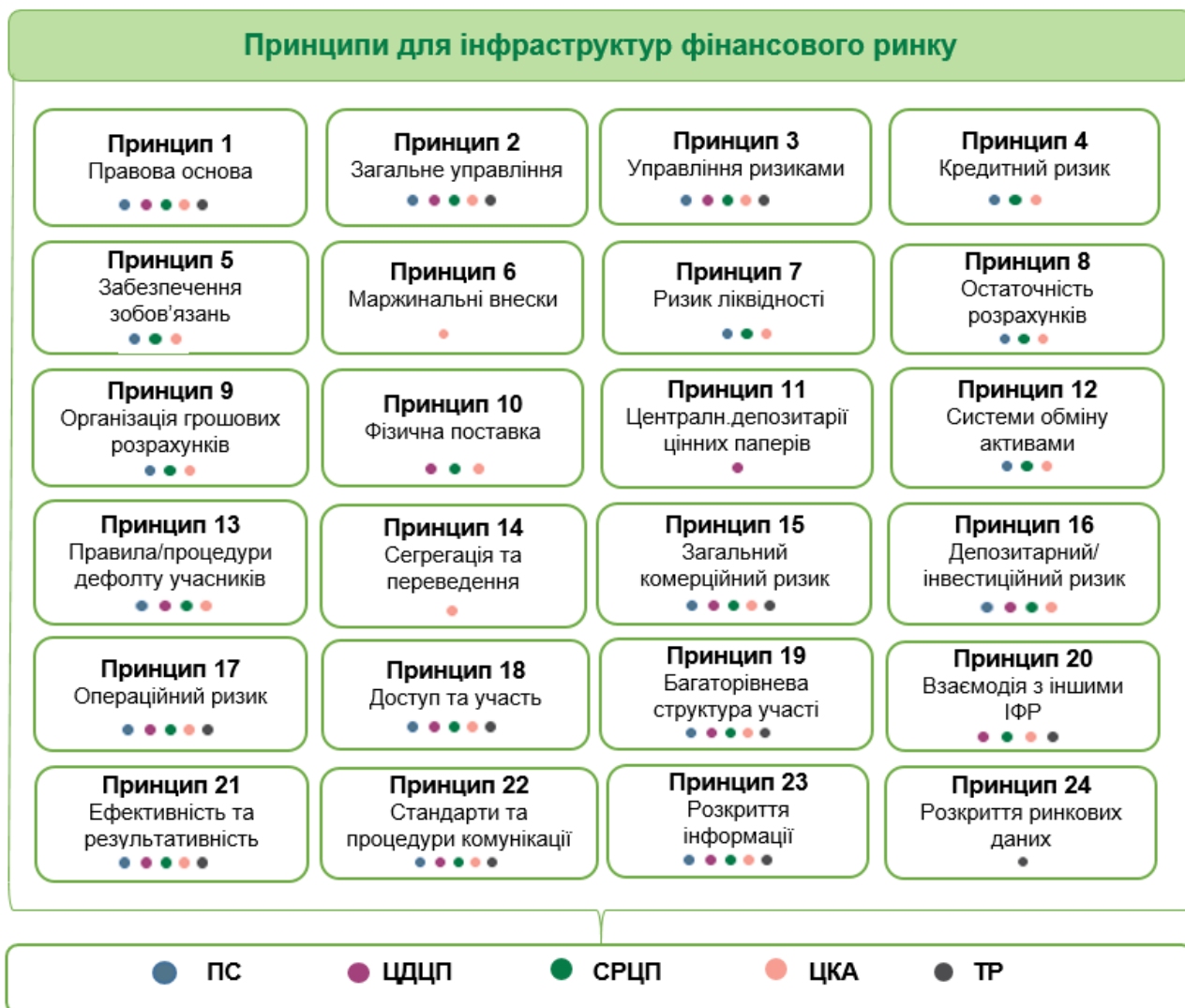
За результатами безвиїзного моніторингу Національним банком об'єктам оверсайта були направлені рекомендації щодо приведення їх діяльності у відповідність до вимог законодавства України.

3. Оцінювання інфраструктур фінансового ринку на відповідність міжнародним стандартам

Під час здійснення оверсайта особлива увага центральних банків приділяється оцінюванню ІФР на відповідність міжнародним стандартам оверсайта PFMI.

PFMI входять до переліку ключових стандартів²⁶, які Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board²⁷) визначила важливими для зміцнення та збереження фінансової стабільності.

PFMI застосовуються до п'яти системно важливих ІФР, за якими здійснюється оверсайт (мал. 2).

Мал. 2 Застосування PFMI до ІФР

²⁶ Стандарти, прийняті на міжнародному рівні щодо макроекономічної політики та прозорості даних, фінансового регулювання та нагляду, інституційної та ринкової інфраструктури.

²⁷ Міжнародна організація, створена країнами великої двадцятки (G-20) на Лондонському саміті в квітні 2009 року. До складу Ради з фінансової стабільності входять, зокрема, країни G-20 та міжнародні фінансові організації, інституції тощо (Банк міжнародних розрахунків, Європейський центральний банк, Міжнародний валютний фонд, Європейська комісія, Світовий банк тощо). Основною метою організації є виявлення слабких місць в області світової фінансової стабільності, розроблення і застосування регулюючої і наглядової політики в цій сфері.

3.1 Комплексне оцінювання Національного депозитарію України

У 2019 році на виконання рекомендацій МВФ Національний банк вперше здійснив попереднє комплексне оцінювання Публічного акціонерного товариства “Національний депозитарій України” (далі – НДУ) на відповідність міжнародним стандартам PFMI.

Відповідно до Закону України “Про депозитарну систему України” НДУ єдиний в Україні центральний депозитарій. Національний банк здійснив оцінювання НДУ відповідно до його функцій та виключних компетенцій, визначених законодавством. Так, НДУ був оцінений на відповідності 21 принципу, з яких 15 принципів застосовуються до нього як до центрального депозитарію цінних паперів та 20 принципів як до системи розрахунків у цінних паперах.

Національний банк оцінював НДУ на підставі Методики оцінювання суб'єктів інфраструктури фінансового ринку, розробленої та затвердженої Національним банком відповідно до міжнародних стандартів.

Оцінювання НДУ здійснювалося за технічної підтримки Міжнародного валютного фонду, місія якого працювала в Києві у вересні 2019 року. Представники місії надали Національному банку консультації та роз'яснення щодо застосування принципів до центрального депозитарію цінних паперів та системи розрахунків цінними паперами, а також спільно з членами робочої групи Національного банку взяли участь у проведенні інтерв'ювання керівників та фахівців НДУ.

Під час оцінювання Національним банком було проаналізовано та опрацьовано:

- законодавчі та нормативно-правові документи, які визначають діяльність НДУ як інфраструктури фінансового ринку;
- внутрішні нормативні документи НДУ;
- результати опитування та інтерв'ювання фахівців НДУ;
- звіти незалежних оцінювачів, аудиторські висновки, періодичну звітність;
- висновки за результатами самооцінювання НДУ, яке здійснювалось із залученням міжнародної компанії Thomas Murray.

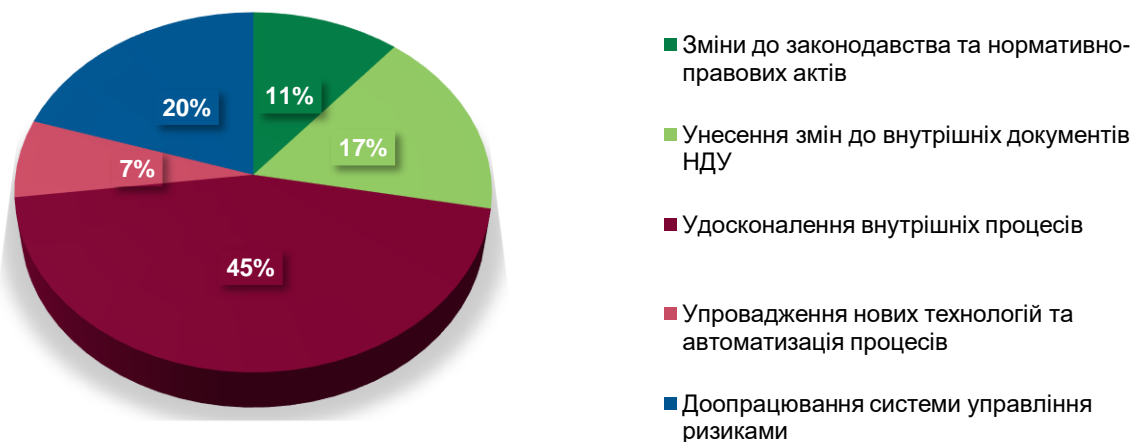
За результатами оцінювання Національним банком підготовлено звіт, який містить загальну інформацію про НДУ, підсумкову оцінку та детальний опис результатів оцінювання. У звіті Національним банком вироблено 60 (шістдесят) рекомендацій щодо вдосконалення діяльності НДУ з метою наближення до міжнародних стандартів із терміном виконання від 6 до 12 місяців.

Виявлені Національним банком невідповідності НДУ міжнародним стандартам пов'язані, зокрема, з:

- відсутністю або недостатнім урегулюванням деяких норм на рівні законодавства (наприклад, щодо остаточності розрахунків, прав та повноважень НДУ тощо) і, як наслідок, невизначеності цих норм на рівні внутрішніх документів НДУ;
- недосконалістю системи управління ризиками, а також необхідністю вдосконалення (доопрацювання) внутрішніх процесів НДУ.

Структура наданих рекомендацій

✓ Загалом надано 60 рекомендацій: • із високим пріоритетом - 37 • із середнім – 23	✓ Термін виконання рекомендацій: • 6 місяців – 45 рекомендацій • 12 місяців – 15 рекомендацій

Графік 31. Рекомендації, надані Національним банком НДУ, за результатами попереднього комплексного оцінювання

3.2 Оцінювання платіжних систем

Національний банк здійснює такі типи оцінювання платіжних систем:

- комплексне оцінювання платіжних систем, які віднесено до категорії важливості, та платіжної системи, створеної НБУ;
- тематичне оцінювання (оцінювання окремих аспектів діяльності платіжної системи);
- оцінювання платіжної системи, яка планує здійснювати діяльність в Україні²⁸;

З урахуванням ризик орієнтованого підходу, а також керуючись принципом послідовності (одним із принципів оверсайта), Національний банк здійснює оцінювання та застосовує міжнародні стандарти до всіх значущих платіжних систем в Україні, у тому числі до тих, що створені ним самим. Так, у 2019 році Національний банк здійснив тематичне оцінювання окремого аспекта діяльності СЕП – управління операційним ризиком (принцип 17).

Принцип 17 є одним із ключових серед PFMI, оскільки порушення безперервності системно важливої платіжної системи може мати значні наслідки, починаючи від проблем для окремих зацікавлених сторін і закінчуючи дестабілізацією всієї фінансової системи, а отже – підривом довіри суспільства до національної валюти.

Вибір принципу 17 також був обумовлений підвищеною увагою провідних міжнародних організацій (Світовий банк, МВФ тощо) до управління операційними ризиками та безперервністю діяльності в системно важливих ІФР.

За результатами тематичного оцінювання сформовано рекомендації щодо наближення діяльності СЕП до міжнародних стандартів у частині управління операційним ризиком та безперервністю діяльності.

²⁸ Оцінювання платіжної системи, яка планує здійснювати діяльність в Україні, здійснюється Національним банком шляхом аналізу документів, що надаються платіжною організацією відповідно до нормативно-правового акта Національного банку з питань реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури.

4. Заключні положення

4.1 Перспективи розвитку оверсайта в Україні

Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

Дорожньою картою реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, зокрема, передбачено:

- підготовку пропозицій щодо змін до законодавства в частині здійснення Національним банком оверсайта центрального депозитарію цінних паперів, систем розрахунків у цінних паперах, центрального контрагента та торгового репозиторію;
- підписання меморандуму між НБУ та НКЦПФР про співробітництво щодо оверсайта центрального депозитарію цінних паперів, систем розрахунків у цінних паперах, центрального контрагента та торгового репозиторію;
- забезпечення проведення оцінки НДУ (як ЦД та СРЦП), депозитарію Національного банку (як ЦД та СРЦП) і Публічного акціонерного товариства "Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках" (як ЦК) на відповідність PFMI та приведення їх діяльності у відповідність до міжнародних стандартів оверсайта.

Так, у 2019 році Правлінням Національного банку було ухвалене рішення про проведення у 2020 році:

- комплексного оцінювання на відповідність PFMI Публічного акціонерного товариства "Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках";
- повторного комплексного оцінювання НДУ на відповідність PFMI (з метою перевірки заходів, вжитих НДУ на виконання наданих Національним банком рекомендацій та у зв'язку із впровадженням НДУ нового програмного забезпечення з депозитарного обліку);
- самооцінювання виконання Національним банком обов'язків щодо оверсайта інфраструктур фінансового ринку (на виконання рекомендацій Міжнародного валютного фонду, наданих під час місії у вересні 2019 року).

Зміни у законодавстві

У 2019 році Національний банк розпочав роботу над змінами до законодавства України, зокрема Закону України "Про Національний банк України" в частині поширення функції оверсайта на інші інфраструктури фінансового ринку, а також закону "Про платіжні системи та платіжні послуги" (на заміну чинному Закону про платіжні системи).

Новий закон про платіжні послуги є, зокрема, імплементацією другої Європейської платіжної Директиви²⁹, в якому буде суттєво оновлено регулювання діяльності платіжних систем та відповідно порядок здійснення оверсайта. Зокрема, передбачається оверсайт не тільки за інфраструктурами, а й за платіжними інструментами, що відповідає міжнародним підходам.

Управління кіберризиками

На сьогодні значна увага центральних банків зосереджена на управлінні кіберризиком та ризиками, пов'язаними з можливостями шахрайства, щодо яких Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків (Committee on Payments and Market Infrastructures, Bank for International Settlements) та Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions) у 2016 році розроблено окремий документ, який доповнює міжнародні стандарти оверсайта.

Одними з ключових напрямів зазначеного документу є необхідність у забезпеченні регулятором інфраструктур фінансового ринку рекомендаціями щодо підвищення кіберстійкості. ІФР, зі свого боку, повинні вжити необхідних заходів для підвищення кіберстійкості, беручи до уваги зазначені рекомендації.

У 2020 році Національний банк планує розпочати роботу над розробленням відповідних рекомендацій для ІФР щодо підвищення кіберстійкості.

²⁹ Payment Service Directive 2.

4.2 Міжнародна співпраця щодо спільного оверсайта

Здійснення спільного оверсайта є обов'язком усіх центральних банків відповідно до міжнародних стандартів PFMI. Так, розділом 4 Принципів "Відповідальність центральних банків, органів регулювання ринку та інших відповідних органів за інфраструктурами фінансового ринку" передбачено взаємодію між центральними банками, регуляторами ринків та іншими відповідними органами як усередині країни, так і на міжнародному рівні для забезпечення надійного та ефективного функціонування інфраструктур фінансового ринку. Спільний оверсайт належить до кращих практик центральних банків розвинутих країн. Право Національного банку на співпрацю з органами державної влади, центральними банками інших країн та міжнародними організаціями щодо оверсайта міжнародних платіжних систем передбачено Законом про платіжні системи.

На сьогодні в Україні спільний оверсайт здійснюється між центральним банком Бельгії³⁰ та Національним банком (на підставі відповідного меморандуму) щодо платіжної системи "MasterCard", яка в Україні входить до категорії соціально важливих платіжних систем, через яку виконується близько 70% безготівкових карткових операцій в Україні.

Перспективними напрямками для Національного банку у сфері спільного оверсайта є співпраця щодо оверсайта міжнародної карткової платіжної системи "Visa", яка у 2019 році підтвердила свій статус соціально важливої платіжної системи в Україні, та участь у спільному оверсайті всесвітньої міжбанківської системи передавання інформації SWIFT.

У 2019 році Національний банк розпочав комунікацію з представниками Visa International Service Association в Україні та Федеральної ради з нагляду за фінансовими установами (США)³¹ щодо спільного оверсайта Visa, а також продовжив досліджувати питання оверсайта SWIFT.

---

³⁰ Відповідно до статті 22 Статуту Європейської системи центральних банків і в межах колективних договорів про оверсайт між національними центральними банками країн ЄС Національний банк Бельгії несе основну відповідальність за діяльність "MasterCard Europe" в зоні євро, оскільки головний офіс "MasterCard Europe" розташований у Ватерлоо (Бельгія) і його діяльність регулюється законодавством Бельгії.

³¹ Federal Financial Institutions Examinations Council або FFIEC.